

Beletrina*

BERLIN

© za tekst in fotografije Aleš Šteger in Študentska založba

Fotografija na str. 8 Maja Petrovič-ŠTEGER,
ostale fotografije Aleš Šteger

Vse informacije o knjigah Študentske založbe dobite na spletnem naslovu:

WWW.STUDENTSKAZALOZBA.SI

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32

ŠTEGER, Aleš

Berlin / Aleš Šteger. - Ljubljana : Študentska založba, 2007. -
(Knjižna zbirka Beletrina)

ISBN 978-961-242-099-4

231964672

Aleš Šteger
BERLIN

Im Grunde ist jede Stadt nur die Erweiterung des eigenen Zimmers, man ist niemals ganz obdachlos. /.../ Die ideale Stadt, nach der ich in allen Städten suche, ist nichts als das nach außen gestülpte Gehirn.

V bistvu je vsako mesto zgolj razširitev lastne sobe, človek ni nikoli povsem brez doma. /.../ Idealno mesto, ki ga iščem v vseh mestih, so navzven obrnjeni možgani.

Durs Grünbein

Bei zeiten lernte ich es in die Worte, die eigentlich Wolken waren, mich zu mummen.

Pravočasno sem se naučil maskiranja v besede, ki so pravzaprav bile oblaki.

Walter Benjamin

Pekarne in lekarne

V *Berliner Zeitung* prebiram rešitve kviza, kako dobro poznaš mesto. Imena berlinskih rek (zvenijo, kot da bi spal v tuji postelji) so med drugimi *Spree, Havel, Wuhlein, Panke*. Rudi Dutschke je bil 11. aprila 1968 na poti s kolesom, ko ga je ustrelil Josef Ervin Bachmann. Letno se v Berlinu poroči 12.569 in loči 10.245 parov. Mesto ima 62 milijard evrov dolgov. Vsak dan poje 3,339.436 prijavljenih prebivalcev Berlina 25 ton kebaba, kar pravzaprav ni veliko v primerjavi s 55 tonami pasjih iztrebkov, ki jih dan za dnem puščajo za sabo berlinski psi. *JWT* pomeni *janz weit draußen*, na koncu sveta. In za konec priljubljene berlinski rek: *lebe glücklich, lebe froh, wie der Mops im Paletot*, živi srečno, živi živo, kakor mops, ki spi na krilu. Kviz ne omeni najvažnejšega. Da je Berlin mesto pekarn. Ulicam, na katerih se slučajno še ni znašla kakšna, bi veljalo začasno odvzeti pravico do lastnega imena, jih priključiti k tistim, kjer se iz vsakih drugih vrat vali topel vonj po moki in maslu in kjer hrustljavi polmeseci v izložbenem oknu oznanjajo neko pogoltno prerošstvo. Debela Berta me v svoji strogi uniformi prodajalke pogleda rahlo zaničljivo. Moj slovensko-kakanski naglas ji očitno deluje kot nemščina z nespečeno sredico v zažgani kruhovi skorji. Njena grimasa mi da vedeti, da je nesprejemljivo poimenovanje žemlje s *Semmel*, ko je tukaj *Schrippe*, krofa s *Krapfen*, ko je tukaj *Pfannkuchen*. Luther je vdrl v berlinske krofe, da več ne krvavijo marmelade, kot se za katoliške pustne pobe spodobi. V Berlinu so polnjeni

s čokolado, s sladko skuto, z marcipanom in preliti z debelo plastjo stopljenega sladkorja. Berlinčan ga poje 80 kilogramov na leto, še pravi kviz, a me ta podatek ne reši pred Bertinim pogledom, ki meri in vrednoti. Ko zapustim pekarno, sem spet v svojem jeziku, kjer senca črke P izgubi trebušček in naredi iz pekarne lekarno. Tudi na *Olivaer Platzu* preži za vogalom vsake pekarne vsaj ena. Tablete in praški, mazila in tinkture so nezavedno rogljičkov in hlebcev, tort in zvitkov. Kot da bi mesto, ki se je prenajedlo, za vsakim vogalom rabilo klistir. A medtem ko se podoba polic v pekarnah nenehno polni in prazni, ohranjajo lekarne navzven zmeraj nespremenjeno podobo s svojimi plakati z nasmejanimi pacienti, reklamnimi škatlami tablet aspirina direkt in nosečniškimi testi, razpostavljenimi v velikem izložbenem oknu. Lekarne so izvzete iz časa, enako kot njihova obljuba ozdravitve. So toge prodajalne večnosti, medtem ko pekarne predočajo nenehno odtekanje časa po nepregledni peristaltiki tega mesta. Rdeči trakovi, ki ograjujejo gradbišča, drdranje pnevmatičnih kladiv, prepadni jaški v asfaltu in skrbno zložene cevi v februarškem dežju pričajo o skrbi, ki ga to mesto nameinja brezhibnemu delovanju svoje urbane prebave. Berlin niha med kroničnim zaprtjem in pomanjkanjem hrane. Čeprav se zdi skoraj neverjetno, ga ne morejo zadovoljivo (se pravi za večno) nasititi niti stasite Bertine roke, ki počasi končujejo za ta dan, z metlico čistijo iz izložbene vitrine drobtine in semena, ki so, kot peščica podob iz še neznanega mesta, raztresenih med dnevom in nočjo, popadali iz prodanih, verjetno že snedenih hlebcev. V iskanju sladkega me niso rešile njene, marveč roke Turka na drugem koncu *Olivaer Platz*a, kamor kažejo Bertini polmeseči. Kot da so narejeni iz najbolj lomljivega stekla, zložijo košček za koščkom rahatluka v škatljico in jo previdno

položijo v vrečko med solatno glavo in peteršilj. Kmalu bo pomlad, reče modro in se pogladi po svojem podbradku. V Berlinu, mestu priseljencev, sva oba tujca. In tujstvo, tako kot skupne življenske katastrofe, povezuje. Vpraša, če želim čaj. Tudi njegova žena ima rada sladko, zato ob sadju in zelenjavi tudi prodaja tulumbe in halvo, baklave in turški med. A samemu mu je dolgčas v ozki prodajalni in komaj čaka, da poklepeta s katerim od kupcev. Ali vsaj molči z njim. Da je molk v dvoje drugačen od samotnega molčanja. Za konec nakupovanja zavijem še v supermarket na drugi strani ceste. Džankija med policami ravno preštevata drobiž, razpravljata v počasi zrolanih stavkih o nakupu, se na koncu odločita za veliko kokakolo in paket toasta. Med ozkimi hodniki prenatrpanih polic se za hip srečajo pogledi in se takoj prelomijo, padejo po tleh kot sram in difuznost. Blagajničarka – ime ji je Olga, a je to za Bertinim že drugo stereotipno ime, zato mora ostati neimenovana – vtipka ceno, iztegne svoje bele dlani, kot če bi jih pomolila pod curek vode in bi se hotela umiti, eden od džankijev usipa mednje za pest drobiža in se zareži. Blagajničarka ve, da je, tako kot vsakokrat, točno, a za vsak primer še enkrat prešteje kovance po en, dva in pet centov. Džankija, ki kupujeta malo kokakole in toasta, da si odpočijeta. Jaz, ki po polnozrnatem hlebcu, solati, petršilju in rahatluku kupujem buteljko furlanca, da si odpočijem. Počitek povezuje. V tanko, prozorno vezivo povezav in sorodnosti se v tem trenutku vtihotapi spomin, od kod sem. Kot nevidna nitka, ki jo nemo pelje konica igle skozi drobna semena, da bi morda postala ogrlica, gre na ulici mimo otrok z brki, narisanimi s črnim flomastrom okoli ust. Edina maska ta dan v tako velikem mestu me spomni, da na Ptuju pravkar pokopavajo od prenažrtosti umrlega gospoda Pusta Hrusta. Ali pa je pokopani gospa?

Tacit na postaji podzemne

Debela ura, kolikor je trajalo potovanje iz berlinske četrti *Charlottenburg* v *Prenzlauer Berg*, je bila sloka zavoljo imen tamkajšnjih barov. *Schwarz Sauer* (Črno kisló), *Entweder oder* (Ali ali), *Flotte Frieda* (recimo Frišna Frieda), *Babel Berlin* ali *Gorki park* so kraji s stilno demoliranim interierom, med katerim puhti ritualni smrad špelunk in servirajo mlačno pivo natararji, ki so pravkar stopili iz hladilnika zelo zelo zelo kul. Napisi nad vrati in na v mrzlih mesecih zarosenih oknih so barom vračali izgubljeno magično moč besede, da so, tudi ko se je zunaj začelo temniti, še naprej žareli s temno svetlobo uroka, v svoji luči razkrivali obraze vidcev, svetnikov, prerokov, nadomestnih polbožanstev, lažnih in, včasih, manj lažnih. Kamuflirane Bude na razmajanih stolih, Kristusi v črnem, za dlani pribiti ob šank, Marije s pank frizuro in Krišne, preoblečeni v srednjeevropske intelektualce. Ob tolikšnem slepljivem žarčenju okolice in kompleksnih pogovorih o stanovitnosti nestanovitnih ljubezni, novih zakonskih regulacijah vračanja plastične embalaže in napol pozabljeni pesniški sceni s *Prenzlberga* iz osemdesetih let se mi je na poti domov kaj hitro pripetilo, da sem kot kak Hildebrandov konj odpeketal v napačno smer, na tuje. K sreči se je potem na ulici zmeraj našel kak Tacit, ki je usmeril moj omahljiv drnec v smeri izgubljene postaje podzemne železnice. Tekoče stopnice so naju vsrkale kot časovni stroj, medtem ko mi je Gaius Cornelius pripovedoval o starih Germanih kot o ljudstvu med Renom in Donavo, neprikladnem za fizična

delo, o plemenih, ki so raje, kot da bi obdelovala polja, izzivala sovražnika v boj, o lenuih, ki so že pred dva tisoč leti radi spali dolgo v beli dan in hodili naokoli odeti v kožuh, spet s trnom, ali še raje kar goli, o ljudstvu brez jeseni, s samo tremi letnimi časi, o velikih privržencih zvestobe, monogamnosti in ženskega stanu. V medlem utripanju peronskih halogenk je Tacit izginil. V Rimu zadnjih let prvega stoletja se je bil preobjedel Cezarjevih zapiskov o Germaniji in do neznosnosti naposlušal pripovedi legionarjev in trgovcev, ki so se vračali s hladnega severa. Kot svobodomiseln mož se je do obisti nasitil pohajkovanj po postajah podzemne v antičnem Rimu, iskanja priložnosti v živo srečati katerega od likov iz svojih pisarij. Tudi sam sem se jih in nemudoma mi je bilo jasno, da so nenadno elegantno izginotje Rimljanu narekemale njegove bogate izkušnje s podzemnimi kraji. Skupina v črni džins in usnje oblečenih potomcev odpadnikov germanskih plemen me je zagledala, eden od njih je nekaj zakričal, verižice, ki so visele z njega kot z božične jelke, so zarožljale, na gornjem svetu je bila polnoč, ko se je skupaj s še dvema napotil meni naproti. Pri Tacitu govori deset mest v prid rodbinski kontinuiteti med Germani in uličarji. Prvič: Tacit poroča, da Germani še posebno pozimi radi prebivajo v izkopanih jamah, ki dajejo toploto in so za sovražnika težko opazne. Pogledal sem okoli sebe in opazil, da smo povsem sami, jaz in prihajajoči prijatelji v črnem v njihovem bivališču. Drugič: *Ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtutu oris habitum*; ko odrastejo, si pustijo rasti brado in lase, in jih skrajšajo šele, ko ubijejo prvega sovražnika. Tretjič: ko je prišel do mene, je uličar vnovič zavpil, njegov cvileč glas je odmeval po samotni postaji in se izgubljal v temo železniških rovov, od koder se je vrnil kvečjemu

kot cvilenje podgan. Tacit opisuje borbene pesmi Germanov kot neharmonične. Njihov glavni namen je bil doseči grobi doneči zvok. Med vpitjem so si germanski vojščaki držali pred usti ščit, da bi dosegli čim večjo resonanco. Namesto ščita je ta večer služil moj obraz, kapljice sline iz mraka kričačevih ust so pršele dva prsta pred mano. Četrtrič: Tacit pravi, da se umivajo redko. Petič: nad usti, iz katerih je kot kak duh vame hropel glas, sta prebadala nos dva velika srebrna uhana. Najpogumnejši od njih, pravi Tacit, nosijo jeklen obroč, sicer znak sramote. Nosijo ga kot vez, katere se osvobodijo z ubojem prvega sovražnika. Šestič: iz ust je močno izhlapevalo pivo, ritualna pijača Germanov. Sedmič: *Convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget, quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur*. Po Tacitu se noben drug narod ne predaja tako razsipno zabavi in gostoljublju kot Germani. Osmič: srebro cenijo bolj kot zlato, pravi Tacit in pristavi, da ne iz posebne ljubezni do srebra, marveč iz praktičnih razlogov, saj vrednost srebrnikov bolje ustreza njihovim vsakdanjim nakupom. S tem v mislih sem izvlekel iz žepa kovanec za dva evra in ga ponudil kričaču. Devetič (ta mi je osebno najbolj pri srcu): Germani ne merijo časa z dnevi, marveč v nočeh, ne s svetlobo, ampak s temo. Kljub temu mi je srce nehalo biti kot ponorelo šele, ko je rahlo zdrgetal peron. Za uličarjem, za nevidnim prebivalcem podzemlja, za ponižanim germanskim kraljem in za izgubljenec sredi modernega velemesta, za postavo, s katero sva metala skupno pahljačo štirih senc, za tem prividom, ki je bil vsi in nihče, za tem telesom s pivovsko steklenico v eni roki in s kovancem v drugi, ki se je izbuljenih oči še vedno pozibavalo tako blizu, da bi se lahko najina nosa dotaknila kot nosa poljubljajočih se eskimov, so se v globini tunela prikazale luči podzemne. Desetič: kdo tudi bi, se sprašuje

Tacit – neupoštevaje nevarnosti grozljivega in neznanega morja – prostovoljno zapustil Azijo ali Afriko ali Italijo, da bi obiskal Germanijo, pokrajino brez vsakega čara, z grobo klimo, brez vsake utehe tako zanj, ki obdeluje njeno zemljo, kot tudi za njega, ki si jo le ogleduje? Razen, dodaja Tacit, če Germanija ni njegova domovina.

O templjih

Kjer *Lietzensee* še poslednjič zdrsne proti obali in, kot bled spomin na ledenik, ki smo ga sanjali neznano kdaj, končno obmiruje, je odprtina v betonskem kubusu cerkve svetega Kanizija. Sled božjega nohta, polkrožna zareza v betonu, zapuščena v trenutku panike? A lesena vrata so večinoma zaprta, jezuiti spijo svoj strogi sen in za vsakdanjo molitev je treba romati naprej. V pišu avtomobilov, ki vozijo po *Bismarckstrasse*, zadiši jug. *Steinplatz* je poslednji privez Mediterana. Od tam teče senčna zasanjanost *Carmerstrasse* vse do nemškega hrepenenja po deželah, kjer cvetijo limonovci tudi zunaj rastlinjakov: *Savignyplatz*. Po požarnem zidu hiše številka dve pleza senca hiše Benjaminevega otroštva. In malo naprej, na številki deset, je izložbeno okno, kjer je na najmanjšem prostoru določen literarni in še kak drugi okus zahodnega Berlina. Knjige zrejo v mimoidočega z dokončnostjo pogledov religioznih fanatikov. Treba je misliti na zgodbo s kelihom, zatisniti oči v želji, da gre mimo, čakati, čakati. A največkrat ne uspe. Oko pritegne rdeče žarenje v globini prostora za izložbenim oknom knjigarne, odsev svetlobnega znaka apoteke Carmer. Knjigomanom, ki jih je uročila izložba knjigarne, sveti za hrptom, a hkrati mistično žari v globini prostora pred njimi. Difuzna rdeča luč signalizira potrebo po duhovni simpatetičnosti. Ali nujo prve pomoči, ko se v globini prostora, kot da je mati usmiljena, ki je pravkar stopila ven iz okrvavljenega križa, pojavi prodajalka s knjigo na srebrnem pladnju? Za zvončkljanjem vhodnih

vrat je vstopajoči izroččen na milost in nemilost padlim literarnim demonom, ki so se pretihotapili nazaj v nebesa. Ponižno kot kak romar se povzpne, le dve stopnici in že je v najvišjih sferah. Zrak je prepojen z vonjem mirte knjigoveškega lepila in prahu, in še preden se zave, ga že oplazi drobno potiskana angelska perut katerega od klasikov. Kdor vstopa, pušča svojo načitanost, svoj literarni snobizem, ja, celo svojo kreditno potenco zunaj. Dva prostora, dve molilnici, od pekla do nébesa nič drugega kot knjige, knjige, knjige. Strog, z graciozno distanco napolnjen pogled svečenice opominja vsakogar, ki se je utegnil za hip spozabiti, da se nahaja v čisti nevednosti. En pogled in prišleku je spodnešen še tako spretno izsanjan temelj sveta. Ta tempelj je kraj sumljivih prerokb. Sfinjin stavek bo napeljeval na drugi stavek in ta spet na tretji in tako brez konca. Kdor brska za poslednjo knjigo, redi v svojih prsih žrtveno jagnje. Ti, ki se v teh prostorih zbirajo k papirnati daritvi, so plod predvidljivih naključij. Nikjer drugje ni bolj verjetno, da boš pri poklonu najvišjemu božanstvu naletel na mimozaste oči litvanskega kandidata za nobelovo nagrado, do tal sklonjen hrbet argentinskega založnika v joku milosti in odpuščanja zavoljo neizplačanih tantiem ali prevajalko iz daljne domovine, ki je tu inkognito. Še po desetih letih romanja na ta sveti kraj moj glas ošibi od strahospoštovanja, dober dan in nasvidenje in hvala zapuščajo ustnice, polne privzvišene krivde. Včasih je tempelj prazen, četudi nikoli zapuščen. Stroge oči prodajalke so tedaj potopljene v študij svetih črk, raztresenih po fusnotah kot sladkor po srebrnem pladnju. Ali pa ni knjiga, v katero zabada vilice in nož, marveč le malica, razprostrta na fragmentu aluminijaste folije med Sloterdijkom in bratoma Mann? Kakor koli že, ni ga večjega veselja kot redki trenutki, ko strogi pogled angelov varuhov pusti

obiskovalca na samem. Tedaj zatisnem oči in prislonim uho ob hrbte knjig. Kot kak doktor poslušam, kako bije Benjaminovo srce, kako tolče Brechtovo srce, kako utripa srce E. T. A. Hoffmanna, kako hrope srce Alexandra Döblina, kako žvrgoli srce Else Lasker Schüller. Ožarčen in pomirjen odhajam v prebučni samoti. Ko stopim na svetlobo dneva, vzleti Hrabalov golob. Od kod se je vzel? Ne vem, nisem še bil posvečen v knjige, ki odkrivajo skrivne korespondence med Berlinom, bogovi in njim.

Naslednji, prosim

Ta, ki sedi v prvem vagonu *S-Bahna*, ki vozi na zahod, bo na postaji *Tiergarten* videl mogočno šestpasovno *Cesto 17. junija*, kako iz daljave seka mesto kot po ukazu in izginja pod njegovimi kolena. Najširša cesta Berlina, nekoč *Allee nach Berlin*, po letu 1933 pa vzhodno-zahodna os prestolnice rajha. Sedemnajsti junij ji je pripisal zadušene demonstracije prebivalcev prestolnice Nemške demokratične republike leta 1953 proti svoji vladi. Alejo obroblija mogočni litoželezni kandelabri. To je vse, kar je v Berlinu ostalo od Adolfa Speera, firerjevega arhitekta in snovalca pretvorbe Berlina v prestolnico Germanije. Medtem ko so z marmorjem, ki je nekoč prekrival Speerovo Hitlerjevo vladno palačo, danes oblečeni mogočni krili spomenika Sovjetske zmage v *Treptowu* in stebri sovjetskega častnega obeležja v *Tiergartnu*, ulične luči očitno niso motile nikogar. S ptičje perspektive je cestna os kot kos okoli otroških nog napete elastike, prek katere smo mlečnozobi skakali gumitvist. Pravkar sem jo preskočil, a se pri naslednji figuri, pred spomenikom umorjenih Judov, zafrcljal. Dvojna opečnata sled v asfaltu, par učencevih prstov, dvignjenih pri uri zgodovine v znak vprašanja, spleza iz reke, se vzpne po stopnišču poleg Reichstaga, po nedoumljivi logiki osvobodilnih bojev in pogajanj odcikcaka na sredo ceste, preskoči na pločnik. Kot da zidu niso podrli, marveč so ga zgolj potopili v tla. Nekaj časa sem stal v zahodni Evropi, potem so se stopala sonožno odrinila od tal, kot da bi preskakovala dobra štiri desetletja, v omahovanju

pentljala preteklost in pozornost in igro. Prek sledi berlinskega zidu sem preskočil na vzhod, se pri tem kot kak Peter Schlemichl skorajda spotaknil ob svojo senco in padel. Kam? Morda v belo liso, ki je, ne tako dolgo tega, na načrtih mesta, visečih po podzemnih postajah v zahodnem Berlinu, označevala vzhodne mestne četrti. A raje od vožnje s podzemno ali z *S-Bahnom* vzamem avtobus. Ko s pisateljsko kolegico nekega večera izstopiva v bližini *Kaiserdamma*, se ozre po *Cesti 17. junija*, kjer so oblaki okrancljali z aprilskimi večernimi barvami *Siegessäule* s svojo zlato Elso in Brunom Ganzom na vrhu. Tu sem v osemdesetih hodila skoraj vsak dan, reče, a šele 1989 sem zagledala veliko rdečeopečnato stavbo mestne hiše, ki tako zelo žari v večerni svetlobi tam na vzhodu. Enako vidna je stala vseh dvajset let prej, pa je nisem videla, ker ni sodila v mojo hemisfero. Zid ne ločuje le, kaj lahko vidimo in česa ne, ločuje predvsem, kaj hočemo videti in česa ne. Malo pozneje, kot drugi v vrsti v banki, pridem do rdeče črte na tleh. V užitek mi je ne stati za njo kot za pregrado. Z obema nogama se postavim nanjo in zajamem zrak kot v trenutku otroškega vznemirjenja in koncentracije pred usodno kombinacijo skokov. Ko zaslišim *naslednji, prosim*, se moje noge vnovič zapletejo, rdeči trak na tleh se je prilepil za moj podplat, drug drugega nočeva spustiti.

Ka De We

Seveda sem jo moral kupiti v ogromnem marmornem kolosu, ki je bil nasprotje tega, kar je obetalo ime. Ka De We. Kot če bi kak dojenček poskušal izgovoriti prvih par besed, a še ne bi šlo. Glavni vhod je vodil naravnost na *Kudamm*, s katerim sta že stoletje sobivala v popolni simbiozi. Potem ko je v drugi vojni pogorel Wertheim na *Leipziger Platzu*, svetovni sinonim za luksuz, sta postala osamljena branika prefinjenosti in potrošništva. Ni bilo mogoče reči, kdo je bil čigavi parazit, največja nakupovalna ulica največji nakupovalni hiši ali je bilo obratno? Drug od drugega sta srkala, kar jima je bilo skupno: bleščavo nastopaštvo zahoda. Skozi zadnja vrata, potem ko sem se preboril skozi oddelek beline in zrcalc, v katerih so obrazi prodajalk kozmetike preverjali svoj puder, sem izstopil v eni od stranskih ulic, nedaleč od moskovskega *Arbata*. Vodka in matroške so me gledali iz malih trgovinic z ruskimi izdelki, sanjski liki, ki so, potlačeni, priplavali na površje z dna oholosti berlinskega šika. Na poti sem jo srečal vsakič, ko sem dan za dnem šel v Kaufhaus des Westens preverjat, ali še imajo izvoljenko mojih sanj. Kot pri najbolj dragocenih je bilo obdobje vzajemnega zapeljevanja navidezno brez konca. Omahovanja ni poganjala cena, marveč zavest usodnosti, saj sem vedel, da bodo občudovani pregibi kože postali del mene. Da bo, tako kot jaz njo, nosila mene, moje črne beležnice, pri Ikei ukraden svinčnik, zmeraj drugo knjigo in že povsem oglodan Falkov zemljevid prestolnice. Zato sem najino združenje odlagal

26

27

ve do dne, ki je navsezgodaj zagrozil s pravo katastrofo. Naenkrat je več ni bilo na hladnem steklu meni dodobra znane police. Obupan sem se ozrl in jo zagledal, kako se je, kot kakšna cipa, obesila okoli vratu neznanca. Ko jo je odložil, sem vedel brati njen namig. Nemudoma sem jo pograbil. Verjetno bi bil lahko podobno kupil kjer koli, a le ta je zame predstavljala Berlin, prislonjen kot lahkomiselno dekle z grobo, kravji podobno kožo na mojo ramo. Živi posnetek svoje sanjarije sem zagledal nadstropje više, na oddelku moških oblačil. Kljub temu da sta stopala kot pava skozi gradbišče med lestvami in vedri in kupi mavčnih plošč, ju ni pomanjkanje četrte stene trgovske iluzije prav nič motilo. Pozneje sem ju videl še enkrat, v enem od caféjev, ki obrobajo *Wittenbergplatz*. Njuni mišični telesi sta nastavili tatuje plenilskim krempljem popoldanskega sonca. Skozi ozki reži, kot s kančkom ljubosumja, sta kačje zrla v obris dveh ženskih teles, ki sta kot velika kozarca piva stali pred njima na mizi. Manjši od njiju, ki je prej naslanjal glavo višjemu na ramo, ga je zdaj z desno roko božal po zatilju, medtem ko z levico ni nehal božati svojega vratu. Kakih dvajset minut, pol ure, so se njegovi prstani igrali z drobnimi kodri na zatilju njunih vratov. Le ko ga je zažejalo, je prenehal božati ljubimca, prijel kozarec, odpil, medtem pa z levico tudi med pitjem nadaljeval božati sebe. Plačala sta vsak zase. Gledal sem za njima. Najraje bi ju kar spravil v svojo novo torbo, tako idilična je bila podoba objetega gejevskega para, dve silhueti, zlepljeni nevidno kje, ki sta se počasi izgubljali med množico plastičnih vrečk, ki so, z roko v roki, hodile z nakupovalci v daljavi.

Pikapolonice

V stanovanje sva se preselila sredi novembrskih vetrov. Zabrijejo iz *Sibirije* in spotoma poberejo vonj po *Poljski*, ki se naseli po Berlinskih ulicah in jih naredi ostre in polne votle melanholije. Sprehajalci začno v svojih žepih stiskati pesti, se oprijemati denarnic, kajti vse je že nared, božič bi se lahko pripetil že jutri, če ne bi do takrat manjkali še dve polni luni in ena prazna vmes. Čeprav gleda za vogalom skozi izložbeno okno prodajalne Cartier melanholično lice osamljenega čuvaja, je na *Olivaer Platzu* sushi že praznično in permanentno znižan na pol. Manjkajo le prodajalne kebabov, ki so si v najbolj zahodnem od vseh zahodnih delov mesta priborile le najzakotnejše koticke. Kot poslednji branik nemške kulture na robu parkirišča, ki zaseda trg, še vedno vztraja kiosk, pred katerim po polnoči parkirajo mercedesi in stojijo moški z zrahljanimi kravatnimi vozli goltajoč berlinske pivske klobase. Srce stanovanja ima tri zaklopke, skozi katere se izmenjujeta svetloba in mrak. Tri velika okna gledajo na kostanje, ki obraščajo trg, in objemajo tistega, ki med požirki zelenega čaja prebira predvčerajšnji časopis, z milino in za par centimetrov nad svet privzdignjeno spokojnostjo. Tri okna, tri slepa zrkla zrejo v brezčasje. Skoznje gleda nekdo, rahlo omotičen od pritajenega šuma prometa, s svojimi tremi slepotami. S prvo slepoto za dan, z drugo slepoto za noč, s tretjo slepoto za tisto, kar ne pozna ne dneva ne noči. Dvojni leseni okenski okvirji s svojo popokano belino obroblijajo steklo, ki ga že leta ni opral nihče razen dežja (in tako bo

v prihodnje tudi ostalo). Na zunanji strani odstopa barva. Prah in vznak ležeca mumificirana telesca mrtvih insektov v vmesnem prostoru govorijo, da okenskih stranic že dolgo ni nihče odprl. Potreben je sunek, da se odlepijo od ležišč, na katerih so prespala mesece, odstrejo skrivnost, zakaj se v stanovanju od samega začetka počutiva srečna. Na stotine pikapolonic je našlo zatočišče pred zimo v špranjah propadlih oken. Kot odredi komandosov so od tod vdirale v stanovanje. Veselje ob pogledu na prvo pikapolonico, ki je košatila svoja spodnja rjava krilca na robu kozarca marmelade in prinesla za tri pike sreče, se je kot v kakšni grški drami kaj kmalu prevesilo v krvavi pomor. Kot kak Ajant sem si zvečer pred pranjem zob moral otrebiti krtačko polno pikapok, zjutraj iztresti srajco, ki je čez noč postala srajca igralca na srečo, ob kosilu ribariti za kamikazi sreče, ki so strmoglavljali v lonec juhe, ta Etnin krater sredi okrogle kuhinjske mize. Prislonil sem uho ob cev in miže poslušal lahko prasketanje, ko so njihova drobna telesca letela v oko tornada. Ni mi bilo vseeno, a sem se ob pospravljanju sesalca tolažil s stavki svojih berlinskih prijateljev, ki so po pivu ali treh radi ponovili spoznanje, da se v tem mestu slej ko prej vsakdo sprevrne v morilca lastne sreče. Bile so prave berlinske pikapolonice, okna so bile zasedle ilegalno, kot oni sami pred leti stanovanja, iz katerih so jih potem deložirali. Troje kuhinjskih oken je bilo poslej brez pikapok, a tudi srce, ki je med branjem starega časopisa srkalo že zdavnaj ohlajeni čaj, je s tihim občutkom krivde in rahlo bolj zadržano vpijalo malo svetlobe, malo mraka, malo sreče, malo tistega, kar ne pozna ne sreče ne nesreče.

Berlin-Ljubljana-Tokio

V stavkih mojega portugalskega znanca je Berlin postal predmestje Tokia. Tako kot Japonci živijo tudi Berlinčani v nenehni prihodnosti. Dogovori za srečanja s še tako dobrim berlinskim prijateljem morajo potekati vsaj teden dni vnaprej, osebno počutje na nek dan je določeno s terminskim koledarjem in ne – tako kot pri meni – z dnevno muhavostjo. Berlinčan ve običajno tri tedne vnaprej, kdaj bo dobre volje in kdaj ne. Največji izraz naklonjenosti, ki se lahko pripeti prišleku, je, če kdo kratkoročno, recimo 72 ur pred zmenkom, zavoljo njega spremeni svoje načrte. Izraz najglobljšega spoštovanja in prijateljstva je, če se Berlinčan iz načrtovane in predvidljive prihodnosti premakne v negotovost improvizacije zdajšnjega trenutka. Mobilni telefoni niso berlinska iznajdba, so pa bili brez dvoma izmišljeni z mislijo na Berlinčane. Sporočati, kje se kdo nahaja, koliko minut zamuja in zakaj, korigirati precizno izdelane urnike je osrednje opravilo tega – tako pravijo – najbolj ležernega med vsemi nemškimi mesti. A Berlinčane z Japonci povezuje tudi zenovska estetika interierov stanovanj. Za meter osemdeset visokega Slovenca, vaje-nega življenja v škatlastih stanovanjskih enotah, v katerih je zavoljo energetske varčnosti in drobnjakarske miselnosti puščenega le za ped prostora med stropom in njegovo plešo, so prostorna berlinska stanovanja pravo olajšanje. A olajšanje ne traja dolgo, kmalu mu sledi občutek utesjenosti, ki ga povzroči praznina. Veliko, nevzdržno preveč praznine. Berlinčani so mojstri bivanja v praznem. Če bi

32

33

mogli, bi v svoja stanovanja sredi noči zaprli puščavo, sivo stepsko puščo ali horizont v jutranji kopreni na odprtem morju. Seveda ne zato, ker ne bi imeli smisla za notranjo dekoracijo, kvečjemu nasprotno. Praznina ogromnih sten berlinskih stanovanj napolni prišleka, vajenega alpske načičkanosti, ki rada zahrepi po *Istanbulu*, sprva z občutkom hladu in neosebnosti. A po daljšem bivanju v takem prostoru ugotovi, da praznina ni zatirjevalka imaginacije, marveč jo osvobaja. Rjav madež na stropu nenadoma začne delovati kot preročišče menjajočih se obrazov, danes ima obraz vetra, jutri meduzino obličje, pojutrišnjem se s stropa smehlja plavi angel, padanje svetlobe po škripavem hrastovem podu postane lepše od najlepše perzijske preproge, razpoke v zidu so sporočila nevidnih germanških božanstev naravnost iz *Valhale* ali utrip vratne žile Franza Beckenbauerja pred enajstmetrovko. Vsaka soba ima drugačno praznino in vsaka uči prebivalca pozornosti za druge vrste detajlov, vživljanja in interpretacije. Če tradicionalna japonska stanovanja z razporeditvijo vseh detajlov napeljujejo k ideji minljivosti, k navidez dolgočasnemu, k melanholiji in pozabi, je skorajda v vsakem od berlinskih stanovanj, v katerih sem bil, vsaj en kup zraven postelje, na pralnem stroju, na tleh poleg straniščne školjke, na delovnem pultu v kuhinji ali pod čevlji v hodniku. Ta kup se upira moji primerjavi z Japonsko, jo postavlja na laž. Knjige. Kamor koli v Berlinu greš, povsod so znaki, da bela pivska klobasa ne bo nikoli sushi in rženo pivo nikoli zeleni čaj sencha. Knjige opominjajo, da Berlinčan, tako kot Tokijčan, živi v nenehni prihodnosti, a ne, da bi se v njej izničil, marveč da bi vanjo vpisal tanko, nadvse elegantno sled spomina sredi katerega od berlinskih stanovanj. Tej skorajda neopazni sledi je mati želja biti več kot prah, ki se nabira na njenih robovih, posivel odtis

robov snete slike na zidu, košček selotejpa, prilepljen na kopalniške ploščice. Drobní znaki, ki zahtevajo določeno upočasnitev hitrosti in oko za nevsiljivo. Hitrost, s katero se stopa skozi debele stene, potuje na senčni strani vetra, teče med kamni in vodovodnimi cevmi kot voda. Ob zajtrkih mi je pogled ušel pogosto na senčnat štirikot nad polico s kozarci. Kakšno sliko, fotografijo, izrezek iz časopisa je imel tam obešeno ta, ki je pred menoj zajtrkoval za isto mizo? Ko je potem spet zazvonil telefon in je neznan glas povprašal po Herr Shimabuku, Shibaju ali Mister Shima-biukiju or so, so ob jesenskih večerih iz sive replike Maleviča v moji kuhinji začeli vstajati obrisi sumo borcev in junakov japonskih stripov manga. Kot da bi bilo njegovo ime metafora vezi med Japonsko in Berlinom, me je mister Shimabuku mesece pozneje, tik pred mojim odhodom iz mesta, nepričakovano obiskal. V kletnem prostoru *Neue Nationalgalerie* sem zagledal video z osebo, ki je morala prepoznavati povsem druge podobe v rumenem madežu nad posteljo mojega berlinskega stanovanja. Shimabuku se je odpravil iz obalnega mesta *Akashi* več sto kilometrov z vlakom v Tokio, da bi peljal na sprehod hobotnico, ki jo je bil istega jutra ujel lokalni ribič. Med vožnjo sta si Shiba in hobotnica ogledala v daljavi obrise svete gore *Fuji*. Ko sta prispela v Tokio, je Shimabuku na vozičku vlekkel za sabo hladilno škatlo, v kateri se je prevažal preplet živih krakov, varno spravljen v vrečki vode. Vsake toliko časa je vzel hobotnico iz škatle in ji pokazal četrti Tokia, mestno nočno življenje, spoznal jo je z mimoidočimi, s taksistom in s prodajalcem rib na tokijski tržnici, potem se je s kovčkom s hobotnico spet odpravil vso dolgo pot nazaj do obrežij, ki so jo naplavile, in jo izpustil nazaj na prostost. Najlepši prizor filma je bil trenutek, ko je Shimabuku seznanil svojo hobotnico s hobotnico s tokijske tržnice, prva

je bila tam le na izletu, drugi so bili štete ure in bo še isti dan končala na enem od tokijskih krožnikov. Nemudoma sem vedel, slika čigavih krakov, ki se lepijo za roke rešitelja, ko jih ta izpušča v morje, je morala viseti v štirikotni praznini nad polico za kozarce v kuhinji. O njih sem sanjaril tako, kot zdaj, mesece po mojem odhodu iz Berlina, utegne sanjariti nekdo povsem neznan povsem iste misli, medtem ko zvoní telefon in ga neznani glasovi sprašujejo po Herr Šteger, Mister Stigel, Stajger ali podobno. Kdo ve, kam je odplavala Shimabukova hobotnica. Če bi dovolj dolgo ležal v povsem praznem prostoru, bi morda priplavala skozi steno do mene. Skupaj s Shimabukom bi tvorili pakt sanjačev na osi Berlin-Ljubljana-Tokio, navezo ljubiteljev praznih sten in neizmernih možnosti za nevsiljive, skorajda nevidne sorodnosti.

Boljšjaki

Okrožen z gručo zvedavih deklet, ki danes hodijo v telesih dam poznih srednjih let, naredi ne pretirano trezen stojo na rokah. Napovedovalec vzklika v hreščoč mikrofon, muzikanti vrtne veselice zaigrajo tuš. Njihova oblačila govori jezik zgodnjih sedemdesetih v prestolnici *Nemške demokratične republike*. Trenutek, ki je zdaj naprodaj. In če se zazdi kdo od mimoidočih staremu proletarcu s fotografije, ki je na zložljivi mizici razpostavil svoj družinski fotoarhiv, simpatičen, jo prejme v poklon. Ta nedeljska maša traja v Berlinu tudi v soboto. Kot da bi kdo prvič v življenju igral domino, spremenijo stojnice prostornost trgov v labirinte, med katerimi v počasnem ritmu kroži procesija zvedavih. Ti verniki se nikoli ne utrudijo. Kot da želje po zamenjavi spominov, zaklenjenih v predmete za brezplačni klepet, ne bi bilo moč potešiti. Berlinčan se neprimerno laže od Slovence loči od svojih predmetov, a neprimerno teže od svojih zgodb. Prodajalec jih pripoveduje brez konca, kot da polaga čudežni urok, ki bo naskrivaj ohranil vez med zgodbo in predmetom, od katerega se poslavlja, vez, ki utegne nekega dne prinesiti predmet nazaj. Pripoved ločuje molčeče profesionalne preprodajalce in antikvarje od večine, ki ne prodaja svoje krame za zaslužek, marveč za blabla. Ure in ure posedajo, da bi se reka ljudi čim bolj tesno podrgnila obnje, jih naelektrila s smehom, štorijami in opazkami, polnimi humornega deficita. Škatle za sladkor iz petdesetih, stare namizne svetilke, mamino strgano krilo, plastični jedilni pribor in zarjavel stiskalnik

za limone so male mašince za zaganjanje sanjarjenja, ključki, ki odklepajo pozabljeno, vzvodi drobnih poželenj in fantazij. In kdor gre mimo, ga kot drobni vudu spremlja ladijski zvon, predvojni Beadekerjev vodič Berlina, Metropin servis za čaj. Predmeti puščajo negative v spominu tistega, ki se upre želji po posedovanju, kot žigosano meso zahtevajo spojitev s pozitivom, ki je krivec preganjavice. Objekta svojih želja tudi takrat nisem kupil. A vzvišenost načelnega je hkrati njegovo prekletstvo. Zasedoval me je pol dneva, najprej skozi gnečo bolšjaka v *Mauerparku* na bolšjak na *Arkona Platz* in od tam v bar *Nosh*, kjer smo se s prijatelji dobivali na nedeljskem brunchu. Vsepovsod je stal, da bi ob štirih, ko se sejem konča in duhovniki pospravijo svoje utripajoče monštrance, svoje plastične kelihe, svoje usnjene, s kovicami obite duhovniške kute, stekel še enkrat nazaj, proti toku reke ljudi. Imetnik stojnice, okoli katere sem v zadnjih nekaj urah napredel gosto štreto sanjarij, je stal še tam, zatopljen v pogovor z nekim kupcem. Pogledal sem, kjer je prej stal objekt mojega poželenja, a ga več nisem videl. Postopal sem naokoli, se oziral kot zapuščena nevesta, stopljeno maslo, počen zvon. In končno zagledal par elegantnih nog, štrlečih izpod kupa starih gramofonskih plošč. Moje navdušenje je bilo preveč očitno, da bi lahko še barantal. Z razbijajočim srcem sem ga dvignil in nesel njegovo votlo cingljanje na podzemno. Bila je silna gneča. Le jaz nisem potreboval mesta za sedenje in sem med vožnjo lahko kljub temu sedel. Na stolu, ki sem ga nosil s sabo, so posedali dolge ure že pred prvo svetovno vojno. Pretrpel je razne vrste napetosti in olajšanj. Zdaj je bil to prestol udobja sredi posmeha stoječih sopotnikov. Ljudje so se sprva le nasmihali, sčasoma že kar navduševali, saj moj stol ni bil eden. Moj stol sta bila dva. Dva v enem. Namenjena dvema vrstama oddiha. Za-

dovoljno sem se razkomodil in poslušal, kako sta v taktu
podrhtavanja tračnic podzemne proge U2 drhtela kovin-
sko vedro in njegov pokrov pod mojo zadnjico.

40
41

Rdeča kapica

Na noben drug večer ni sprehajalec po berlinskih ulicah oblečen v plašč iz debelejšje samote, kot na božični. Tu in tam popoldanska senca na oknu – človek ali privid? Nemška preventiva v oskrbi doživi enega od svojih vrhuncev ob pogledu na samevajoče prodajalke v trgovinah, ki bodo, kot februarški snežaki, vsak hip skopnele za nemimi blagajnami. Nikjer niti psa, le skozi drobno megleno pršenje v parku priteče naproti človeški lik, a ne scela. Božiček z belimi supergami in bingljajočim cofom na koncu rdeče kape sopihajoče prinaša trimčkasto sporočilo. Komu? In kaj ima povedati? Na oknih se počasi začenjajo prižigati luči, kot bi čebele polnile satovje, in šele ko pade mrak, me spet preplavi občutek rahle praznične vrtoglavice. Za trenutek zadostuje, da, ves prezebel, preberem na ulični tabli pred mano namesto *Wittelsbacherstrasse* *Weihnachtsstrasse*. Ko se teden dni kasneje prebudim, je kot da je zadnjih sedem dni obstajalo le v zdavnaj pozabljenem snu. Človeška leta letijo že od rane popoldneva kot rakete v nebo, izstreljene proti porogljivemu nasmehu oblakov. Čas: čeprav gre nenehno h koncu in bi ga potemtakem na drugi strani, na strani prihodnjega, moralo počasi zmanjkovati, ga je pred mano zmeraj enako. Natanko eno leto. Še eno leto. In še eno in še, dokler pač gre. Zato ni pomembno, ali je počil zamašek naši rdeči kapici par minut prej, preden so ob krikih odštevanja popokali zamaški preostalih na trgu *Savigny*. Šampanjec *Rotkäpchen* je tako kot hudobni volk prišel iz

vzhoda. Ena redkih izjem, da v tej državi, v tem mestu, razdruženem s skupno preteklostjo in bodočnostjo, prihaja kaj solidnega iz smeri *Urala*. Tudi pokanje v Berlinu je prišlo na novoletni večer od tam. Medtem ko je večini piromanov v vzhodnih četrtih *Prenzlauer Berg, Mitte, Friedrichsbain, Pankow* pošla municija že pred polnočjo, so zviti Neroni z zahoda vzdržno čakali, da se prepolovi noč, in šele tedaj začeli svoje obstreljevanje praznine neba. Ena od rok, ki je v naši družbi dvignila kozarec šampanjca in nazdravila navpično pokritima kazalcema na stenski uri, ni mogla skriti nezmožnosti pozabe bombardiranja njenega mesta na Balkanu izpred desetih let. Z dlanjo pred sabo, kot da bi lahko odvrnila še tako nedolžni projektil, je tekla med dimnimi zavesami in praznimi steklenicami. Otroci so jo začudeno gledali, medtem ko so spuščali svoje raketice v zrak. Kot da so iskre, ki so, kot pesmi, za hip prasketaje odprle drobne špranje v temo neba, odstrle za hip pogled ne le v prihodnost, ampak hkrati tudi v preteklo. Na križišču *Mommensenstraße* in *Leibnizstraße* sem začutil topi udarec v nogo. Noč me je obmetavala s praznimi patroni ugaslih izstrelkov. Pred par urami je ledeni ruski severovzhodnik obrnil svojo vprego. Sneg, ki je zadnje dneve pokrival mesto z navidez neprebojnim oklepom, se je spremenil v umazane sive solze kake dame po večeru, polnem razočaranj in prevar. Novo leto nas je pričakalo z vsem možnim razkošjem prizorov. S prizorom ljudi, ki so preznojeni plesali po restavracijah, s prizorom moškega, ki je na *Ludwigkirchplatzu* držal žensko za rame, da med bruhanjem ni padla z glavo naprej med smeti, s prizorom mobitela, ki je, izgubljen v rdeče utripavajočem snegu, zaman zvonil. Na poti nazaj v stanovanje smo steklenico z rdečo kapico vzorno odvrgli v kontejner. S pokom steklovine in s prasketanjem oboka neba se je začel še en

novi čas. Že v svojem začetku se je zdel kot krogi avta na trgu, ki se je nekajkrat zavrtele okoli svoje osi in na koncu obtičal v kupu snega. Pijani šofer je za trenutek stopil ven, da si ogleda škodo, a je zgolj zamahnil z roko in se vrnil v vozilo. Kot da je varno spravljen v volčjem trebuhu, se je zleknil čez sovoznikov sedež in s palcem, pomočnim v usta, zaspal.

Brot und Rosen

Četudi ga januarski veter ni privrtinčil iz preteklosti, marveč, še svežega od pravkaršnjega stvarjenja, iz najinih možganskih pokrajin, je bled oblak spomina zapolnil ves popoldan. Ali pa je v restavraciji, med besedo *kruh* in besedo *vrtnice*, lebdel le vonj cigar? In je bilo to lebdenje pozneje shranjeno v predal z napisom *pomnjeno* ali v predal z napisom *izmišljeno*? Čemu izgubljati toliko besed nad posušenostjo tobaka, če ne zato, da bi se na sredi izgub besede našle? Le enkrat se jim je uspelo poskriti, a jih je moj sogovornik Triton z vilico, zabodeno pod tanke rezine karpača, spet zbezal na površje. Odložil je jedilni pribor, se zazrl skozi okno, ki se je s svojo beraško večerno svetlobo naslonilo ob moj hrbet, me izzivalo kot kak dvobojevalec. Govoril je o četrti *Friedrichshain*, kjer sva sedela, o poslednjih uličnih bojih, ki so tu divjali aprila petinštiridesetega. Ruske enote so se zažirale v mesto kot krožne žage. Manj zaslepljeni poveljniki esesovskih odredov so ukazali umik preostalim vojakom, starim večinoma manj kot šestnajst let. Umik, čim dlje na zahod. Raje pasti v roke Američanom kot Rusom. Le majhni otroci so bili varni pred ruskim maščevanjem, je rekel, kajti Rusi so hkrati izjemno nasilni in melodramatični. In obojega, nasilja in melodram, je bilo v dvajsetem stoletju več kot dovolj. Dvajseto stoletje. Ko sem se obrnil, da bi pomeril v večer, je za oknom padalo iz neba sto poletij in zim, belo in počasi kot porcelan. V Dresdnu se je razbil kot telo v telesu njegove babice, ki so jo ob vkorakanju

množično posilili. Ali sme kot Nemeč, kot sin krvnikov, pisati o agresiji žrtev? Je poezija obračun, je pričevanje? In če, je zgolj pričevanje zmagovalcev? Je ritmično ujet spomin? Je rimani odvod etike in ideologije? Ali pa je paralelni svet, oddušek za akrobatiko osvobojene fantazije? Ali sme pesem pričevati o tem, kar nam je bilo posredovano kot pripoved? Kar smo izkusili le kot nek tuj spomin? Ne v podobah na mrežnici in vibracijah okleusa, le v odmevu blebeta, v obupanem šepetu, prihodih in odhajanjih spo-sojenih besed? In ali pesem, ker ji je na roko vtetoviran droben ali malo večji *če bi*, ali pesem ni zgolj za zabavo? Če bi lahko za eno uro postal nekdo drug, koga bi izbral? Donald Rumsfelda. In Hitlerja? Za eno uro, za eno uro bi. Ali veš; ime možakarja, ki je Adolfa upepelil, je bilo Faust? In bil je Jud, seveda. Kaj je rekel Auden o Rilkeju? Da je največja lezbična pesnica po Sapfo. In kaj je o Rilkeju rekel Brecht? Da zmeraj, ko govori o bogu, dobi na licu pederski izraz. In zunaj je padal sneg. In zunaj je padal sneg. Poezija je kot buba, je rekel moj sogovornik in prižgal še eno cigaro. Zdaj se je znova zabubila. Že tri tisoč let je tako. Spreminjajoče gibanje med fazami, ko je princesa in ko je sirota. Zdaj smo spet v fazi čakanja. Tudi Nietzsche je pred sto leti v Švici predaval pred štirimi slušatelji, dva od četverice sta bila brezdomca, ki sta se v predavalnico zatekla zavoljo hude zime. Zato ne boli, ker zbirka verzov ne vzbudi zanimanja, kot ga roman. Da poezija trenutno ni v stanju spodnesti sistem. Da toliko ne prinese finančno, pa skeli, je še rekel. Ali sem pristavil sam? Spomin me počasi zapušča. Spomnim se, da sem še enkrat naročil whisky in vino in rekel, da je poezija, poleg tega, da je včasih buba in včasih metulj, tudi kdaj čebelica Maja, kdaj računalniška igrlica zasanjanih, kdaj množično grobišče. Ne vem, od kod so se v najin pogovor prikradli Odisej,

sveti Pavel in Schopenhauer, zadnji malo manj sveti. Opolnoči naju je ločila religija, pred katero sem jaz emigriral in h kateri je on romal. Medtem pa je zunaj padal sneg. Ko sva se poslovila, je že prekril vse gube in pasti. Sledi šrapnelov in granat ni bilo moč nič razpoznati. Vsepovsod le mehko beline, v katero je neslišno naletavala noč. Zavil sem v neko gostilno in naročil še enega za počez. Potem sem gazil težkih nog proti praznemu *Alexanderplatzu*. Ko sem se ozrl, ni bilo za mano niti moje gazi.

Alex Steger: Berlin

B – kot Bruno

Medvedi so v ime *Berlin* prihlačali potihoma in na skrivaj. Prišli so naravnost skozi polabsko-slovanski besedni koren *brl*, ki je pomenil močvirje, a so se potem, ko so prebivalci Berlina ukrotili močvirnata obrežja reke *Spree*, mirno sprehodili čez majice turistov in obeskov za ključke, svetu so pokazali jezik v mestnem grbu in se pretegnili po zimskem spancu na kapah skejterjev in balustradah mostov. Namesto na vlažne nogavice in z naraslimi vodami porušena obrežna bivališča so ljudje ob izgovorjavi imena mesta začeli misliti na kosmatince, ki so jo medtem iz teh krajev že zdavnaj popihali na toplejši jug. Četudi ne vsi. Pred vhodom v kak hotel, banko ali javno ustanovo še zmeraj stoji medved na rokah, oblečen v rusko narodno nošo ali oblačila malezijskega budističnega svečenika, kot igralec nogometa ali, kar je še huje, bavarec v usnjenih pumparicah. Nič ne de, da je iz plastike. Videti je celo, da tak *Bär* Berlinčanom celo nadvse ustreza – če se le na izpostavljeni figuri ne nabira preveč umazanije. Pri živih primerkih se namreč prerado zaplete. Ko obiskovalec vstopi skozi slonova vrata v berlinski živalski vrt, ga vrtnice, ki razpirajo svoje rdeče dehtenje proti zadnjim nadstropjem hotela *Intercontinental* na obzorju neba in potresavanju vlakov na postaji *Zoo* pod obličjem zemljè, vodijo do romantične bele skulpture treh igrajočih se medvedkov. A že par korakov do prve kletke spremeni ljubko razmerje do tihožitja plastike in kosmatincev. Rad imam prazne slonove kletke, ob katerih gostje jočejo od jeze, ker niso dobili pred oči,

za kar so plačali. Z nevrotičnim postopanjem v živalskem vrtu rojene nosoroginje Ine, ki si zna sama odpreti drsna vrata na stežaj in žalostno hlača v krogu, se pogojno še lahko sprijaznim. Ko gledam šimpanze, mi je jasno, da so inteligentnejša bitja na drugi strani kletke. Od nekdanj sem na popotovanjih doživeljal trenutke ravnodušja in take, v katerih sem bil neprimerno manj urejen od orangutana, ki zaspi kot ogromna štrana v slami povaljane dlake, pokrita s kosom vrečevine. Globoko pa me razžalostijo gosto spletene mreže, ki so nekaj metrov nad tlemi pristrigle ptičji let, in žalostna hoja belih polarnih medvedov po poletni sopari. Zato soglašam z ravnanjem medveda, ki se spusti do roba skale, a namesto da bi zadovoljil zvedavo pričakovanje množice in se zagnal v mlačno vodo bazena, ki ločuje strmi zid od njegovega prebivališča, le obrne svojo zadnjico proti kameram in se podela. Njegova ironija gre drugima dvema medvedoma manj od tac. Nevrotično prestopata naprej in nazaj, naprej in nazaj. Še vedno ju obkrožajo nevidne šipke cirkuške kletke, v kateri sta odrasčala. Včasih, ko po mesecih vsakdanje hoje mimo kake ulice ali dvorišča zavijem in se razveselim lepote odkritja, ki mi je bilo ves čas pred gobcem, sem jima enak. Kot vsak prišlek nosim s sabo svoje rešetke. Vsi smo ujetniki krajev, kjer smo bili. In vsi iščemo nove kraje, da bi izstopili iz še tako prostorne pajčevine starih. Tudi medved Bruno, ki ga je 26. junija 2006 ustrelil nek iz strahu pred javnim linčem neimenovani lovec na Bavarskem. Prvi medved na nemških tleh po sto sedemdesetih letih je bil slovenskega rodu, očeta Jožefa in mame Jurke, in ta sta bila bržkone potomca bosanskih prednikov. Brunotova zadnja pot je šla od juga proti severu. Je bežal ali se je, kot vsem znana pasja filmska zvezda, vračal? Je bil potomec nekdanj pobe-
glih medvedov, katere je lovil še prvi brandenburški grof

Albrecht der Bär, na poti nazaj, v medvedje ime na B kot *Berlin*? Slovenske nogavice bodo še naprej premočene od mokrotnega terena in nemški gozdovi bodo še naprej prazni kot berlinski medvedjak za *Märkisches Museum*, le da ta samo zavoljo spanca, ki so si ga medvedi Schnute, Maxi in Tilo privoščili po kosilu.

Keno(zoik)

Ob pol osmih zjutraj vtakne kabel v usta kače električnega podaljška, priključi svet mojih sanj na bučanje ročnega pihalnika. Ne sesa. Pri Kenotu samo spi hujejo, kar so zgodnji jutranji vetrovi in pozni gosti v urah, ki več niso minile včeraj in še ne danes, nasmetili po zeleni plastični travi. Restavracija in bar, dvoje umetnih bakel, ki plapolata z rdečima krpama ognjev ob rimskem portalu nad vhodom. Od znotraj Tutankamonova grobnica, Jupitrov tempelj, Panthenon, charlottenburška simulacija in priljubljeno shajališče ljudi, ki jim Nemci rečejo *Halsabschneider*. Beseda je kot dvoredni sako, ki ga pogosto nosi kateri od gostov. Ko si odpre en red gumbov, da se razkomodi ob konjaku in cigari, je *Halsabschneider* ta, ki bi človeku za ficek odrezal vrat, prevarant, oderuh, lopov, a ne brez določene mere groteskne imitacije mafijskega šarma. Ko si odpne drugi red gumbov, da daruje na oltarju javnosti v počasnem mimohodu pogled na svoj pivski trebuh, svojo konsekvenco stresnega poslovnega življenja, svoj prežrtek, je *Halsabschneider* krojaček Hlaček, ki je skrojil svojo podobo po meri španskih telenovel in božjih načrtov, a le od vratu navzdol. Napudrani, natupirani, zliftani, v permanentni hihi razvlečeni obrazi še vedno izdajajo poroznost ometov in vse bolj zadušen blesk slutnje tretjih zob. Ko sem prvič prestopil vhodna vrata svojega bodočega stanovanja naravnost nad Kenotom, sem se trdno odločil, da ta lokal ne bo moj drugi in tudi ne moj tretji dom. Ne glede na to, ali je bil november ali maj, med tvorjenjem vrečk

iz trgovine, kovčka na poti na letališče ali le s časopisom v roki sem zmeraj moral uporabiti vso spretnost pri preskakanju pogledov, ki so mi jih po pločniku pred mano pod noge metali *Halsabschneiderji* iz Kenozoika. Ob osmih zjutraj, ko je čistilec izključil puhalnik in začel odnašati smeti, je zmeraj izgledalo, da jih je spihal neznano kam, a že dve uri pozneje jih je bil pločnik spet poln. Če sem kate-remu od taksistov poskušal razložiti, kam naj me odpelje, je bila reakcija zmeraj enaka: Pa to je pri Kenotu, mar ne? Dolge mesece me k temu, da bi prestopil prag te votline prividov, varljivega zatočišča Alibabinih potomcev, gledališča lažnih senc, simulakra votlosti, filmske kulise onkraj vseh žanrov, ni mogel prepričati niti rdeči tepih, ki se je na pomlad znašel na plastični travi in segal vse do vhoda v stopnišče moje hiše. Naj je bila pevka, ki je ob koncih tedna v prazničnem zimskem času že petnajstič ponovila eno od štirih kancon, ki jih je znala, ali rdeči koci, ki so, zloženi po en na vsakem stolu, privabljali goste, da sedejo med zunanjimi grelci in opazujejo omahujoče poslavljanje zime, naj je bil pot, s katerim je hotelo življenje odteči skozi bele srajce natararjev, ko so štiri-, petkrat na dan spraznili zunanje mize in stole, jih zložili, jih po plohi spet razpostavili in pogrnil, da bi pol ure pozneje vse skupaj ponovili, in tako dan za dnem, teden za tednom – ne in ne, v Kenota me več kot pol leta ni spravil niti jugonostalgični spomin na komad *Kenozoik nije za tebe ooo*. Vse do dne, ko sem razdelil leto manj od sto na tri pravične dele. Zajel sem sapo, odrinil steklena vrata, ki so s svojim uporom sugerirala tehtnost tega prostora, da bi potrdil ali ovrgel svojo hipotezo. Domneval sem, da je poleg ugodne lege potrebna tudi ustrezna kuhinja, da zagotovi vrnitev pravega *Halsabschneiderja* v tempelj kiča. A sva povsem pozabila na to vprašanje ob pogledu na hči Junone, ki nama

je prinesla jedilni karti. Ali pa je bil Junonin sin? Ves čas večerje nisva mogla ugotoviti. Osem ur pozneje, v času ko pri Kenotu strežejo še zadnje pijače in na drugem koncu Berlina že zvoni budilka temnopoltemu fantu, ki ob jutrih odpihuje spod miz pepel minulih noči, sva se mimo osvetljenih oken Kenota vračala domov. Stala, ali stal, je za šankom. Dolgolasa ali dolgolas, dolgonoga ali dolgonog je pil ali pila vodo kot ženska in hodila kot moški. Bila je oboje in midva končno v Kenotu.

Kjer je doma denar

Kdor prečka *Olivaer Platz*, to počne kvečjemu kot dober poznavalec tega kraja, nihče kot domačin. Tu je doma le denar v Berlinu, vsaj tisti denar, ki ima prhek vonj po vzhodu, po otipu pa je prostitutka iz zahoda. Telesa ljudi in avtomobilov s premikanjem ustvarjajo križ, religija, ki pride do počitka le po polnoči, ko v samoti kot žebliji vsak na svojem vogalu žarijo reklamne table štirih bank. Commerzbank, Deutsche Bank, Berliner Bank in Dresdner Bank določajo smeri neba, in jug je včasih sever in vzhod je včasih on sam. Njihova velika okna so zmeraj zagrnjena, v zakulisje – kaj šele v drobovje kapitala – ni moč videti. Kot bi zrl v kalna usta oraklja. Viden je le plakat z otrokom, ki z neizmernim trudom baše novce v svoj hranilnik. Že ve, da se tukaj varčuje le na obeh koncih števil, v centih ali v tisočakah, nikoli vmes? In da špara vsakdo zase, le za svojo varnost, za svoj strah? Najpozneje pri zakonskem paru, ki po tem, ko plača vsak, kar je pokonzumiral, še razlomi napitnino na dva pravična dela, prišlek opazi, kako malo zaupljivi so Berlinčani glede denarja. Če ne bi bilo pivovskih steklenic, bi celo pomislil, da so skopi. Kar ne drži. Miloščina se svetlika kot prazne steklenice enako v dopoldanskem, popoldanskem, večernem in nočnem soncu vsepovsod. Na pločnikih, pred trgovinami, na klopeh, na izložbenih oknih, ob koših. A ne za dolgo. Kmalu huščne rahlo tuljenje vratov v vetru v katero od platnenih vreč, s katerimi opremljen, pogosto inkognito kot nabiralec gob skozi tujo hosto, hlača gospa

ali gospod, ki si s pogledi v smetnjake služi svoj priboljšek. Koliko tisoč ljudi živi od vračanja prazne embalaže v tem mestu? Ne vem. A na tak način neimenovani darovalci, ki so si pravkar odvezali dušo, da je vzšla v požirkih Berliner Kindla, pomagajo tistim, ki nimajo kaj iskati v Commerzbank, Deutsche Bank, Berliner Bank ali Dresdner Bank. Niti možicliji v bankomatih, teh kapelicah postmoderne, ki žarijo pred vhodi, nočejo imeti z njimi nobenega opravka. Izkušnja marsikoga je enaka tej priseljenca. V pismu ga je oče iz hribovskih krajev vnovič pozval, naj končno pošlje domačim denar. Naj neha igrati reveža, saj doma vsi dobro vedo, da sin živi v krajih prestrašenih škatel. Če štirikrat potrkaš po eni od teh škatlastih čarovnij, v samoobrambi brž izpljune pest bankovcev. Priseljenec ni poznal te vrste magije. Še naprej je zbiral pivovske steklenice po *Olivaer Platzu*. Njegovo trkanje z nohtom po votlem steklu je kvečjemu spominjalo na potrkavanje ob vhod v kristalno goro. Nihče ni odprl. Moral je razmišljati, da bi se njegovo življenje čez noč spremenilo z denarjem. In verjetno bi se, vsaj večji del hlebca življenja. Ne pa tudi poslednji krajec. Ko začne vzhajati, se za nekaj trenutkov zazdi, da je otroku na plakatu dokončno uspelo zbasati svoje fičke v svinjin hrbet, jih skriti pred svetom. Da je končno nastopil čas za kladivo, ki bo razbilo zrejenega prašiča. Ali pa je bil žvenket le steklenica piva, ki se je razletela po pločniku, izrisala svetlikajočo senco, lepljivo sled, upor?

Krivda na Lindenstrasse 9

Na *Zionskirchstrasse 67* je na oknu v prvem nadstropju nekdo z verigo priklenil skrivenčeni stebli dveh kaktusov. Kot dva stara zakonca sta, ki gresta mimo. Ko prideta na križišče, bi hotel vsak na svojo stran. Ločitev jima prepriča navada in strah, da bi se duševni pridružila še fizična osamljenost, roka, ki je kljub letom čvrsto vklenjena pod roko drugega, ne dovoli oditi vsakemu po svoji poti. Moja me je peljala za trumami turistov po *Friedrichstraße* mimo *Checkpoint Charlija*. Še vedno stoji zid. Zeva na mestu, kjer življenja na ulici v trenutku presahnejo, pročelja se spremenijo, vonj dividend, ki je vel vse do najpogosteje fotografranega čuvaja kake meje v Evropi, zamenja vonj po socialnih dokladah. Pogled skozi ekran digitalnih fotoaparatorov zamenja zvedavost oči turških otrok. Njihovo brezskrbno zavzetje teritorija nosi v sebi tiho obljubo prostosti. Človek bi si odvezal kravato, če bi jo nosil, se pridružil preprostosti njihovih nog, ki tečejo prek imena *Pessoa*, prek imena *Heraklit*, prek imena *Prešeren*, prek imena *Bachmann*, medtem ko njihove oči prebirajo pisavo oblakov na nebu. Poezija je vzdana v tla. Tistemu, ki se spotakne in telebne z obrazom na ploščo z verzi katerega od evropskih klasikov, prišepetajo, da so naši življenski sistemi, naš bivanjski oprijem, iz take nestanovitne snovi kot besede. Nebo se je bilo kmalu zatem skrčilo na ozko režo svetlobe, ki je prodirala pod vrhom ogromnega betonskega kubusa, motno osvetljevala njegove hladne stene in Jakobovo lestev, nameščeno nedosegljivo visoko. Metala

je slutnjo zunanje luči po donenju prostora med pustimi betonskimi bloki, po katerem je, napol blazno, tekal sem ter tja molk, kot da je ujeta žival. Spomin in Opomin, dva starca, ki bi se rada razšla med stenami muzeja. In njun nedonošenček Krivda – kot povešen nahrbtnik brezdomca le z najnujnejšo popotnico – Krivda je bila vsepovsod. Ne vem, zakaj sem v tej črnobeli igri ust, ki so obtoževala, in ust, ki so prosila za odpuščanje, padel v zadnja. Krivda je hušnila skoznje in navzdol po mojem telesu kot voda, iz katere je narejeno. Par požirkov je bilo še ostalo v plastični steklenici. Med ogledovanjem vitrin s pred uničenjem rešenimi zvitki tore, glavniki, pismi in drugimi osebnimi predmeti umorjenih Judov sem jo bil potegnil iz nahrbtnika in jo suhih ust od groze pristavil k ustnicam. Poleg mene se je nemudoma sprožila mašinerija božjega sodišča. Jahvejev glas je prihajal iz ust enega od rdečeličnih prostovoljcev. Ob pozivu k pieteti sem zardel. Nisem vedel zakaj, a bil sem kriv. In kot pravična kazen je sledilo moje izobčenje. Vstopil sem v mrak *Stolpa holokausta*. Slišal sem nevidno verigo, ki se je povlekla za mano, a nisem razumel. Šele pozneje, na postaji *S-Bahna Hallesches Tor*, mi je postalo jasno. Mladi pankerski par, ovešen z verigami, obraza prerešeta z uhani, je sedel na stopnicah, ki vodijo k peronom. Njun pes je vsake toliko pogledal žalostno kvišku, po hlačnicah mimoidočih. In če je v plastičnem lončku zarožljal drobiž, je punca dvignila glavo in se zahvalila, medtem ko je njen fant spal v njenem naročju kot berlinska pietà.

Kudamm

December je tukaj najbolj kruti mesec. Krdela utripajočih srnic in medvedov splezajo v svetleči nimb nad *Kudammom*, od zgoraj navzdol opazujejo gruče, ki dan za dnem v malih vrečkah praznijo velike trgovine. Malo odpuščanja podeli le sneg, ko pada kot zrnca zdrobljenega staniola z bledoličnega neba in meni nič tebi še manj prekrije najširše pločnike zahoda. Razstavne vitrine sijajo kot drobne slabo zakurjene peči, medtem ko neutrudne noge mimoidočih meljejo in mesijo belo moko nežne hysterije in manj nežnih želja. Ko potem pod podplati zaškripajo drobni kamenčki, ki jih je snaga posipala proti poledici, in je moč slišati hreščanje korakov par ulic daleč, se zdijo ugasli obrisi živalic na nebu lanski sneg. Na kristalno ledeno jutro se zazibajo platane in oznanijo smetarjem in brezdomcem, ki so prenočili v zavetju avtobusnih postajališč, da je napočil čas, ko bodo *Kudamm* preplavile najbolj omamne vonjave. Kot da bi hodil skozi gozd, iz katerega polnijo svoje police vse parfumerije tega sveta. In če človeka katera od vonjav ne prevzame scela, se marca, ko za teden ali dva utihne dež, začno že prva ogledovanja postaranih obrazov v izložbenih oknih, polnih pomladanskih kolekcij. Aprila jim potem še sledijo spogledovanje, oziranje in prezirljiv korak. Nič več ne škripa. Kot da so pozabljeni meseci zimskih gazi, katerih sestre dvojčice se kmalu spet vrnejo na obisk. Poprej pa pridejo pivci velikih kriglov piva, ogledovalci mesta, preznorejenci v kratkih hlačah

in z malimi, a zato toliko bolj natlačenimi nahrbtniki. Pohodniki v pumparicah čez poletje preženejo kravate in haute couture dlje na zahod, v senco najdražjih štacun. A tam, nasproti katere od trgovin z ekskluzivno moško modo, nanje že preži na pločniku prvi berač. Tale je posebnež. Drugače kot preostali njegovi kolegi, ki jih v toplejših mesecih uvozijo zvodniki revščine in razpostavijo po mestu, ne razkazuje manjka roke, štrcljev nog, zvutih udov. Razkazuje svoji leseni nožici, pobarvani s pisanimi črtami, da sta videti kot nogi Pike Nogavičke, obuti v beli deški supergi. Kot pri kaki lutki sta pritrjeni na dve štirikotni kovinski šipki, ki se končujeta v hlačah, podvihanih nad mestom, kjer so bila nekoč kolena. Kot da so se vse vrvice med vsemogočnim in tem človekom strgale, da je takole obležal, lutka sredi ulice. Od spodaj me pogleda in se zareži, da mi požene strah v kosti. Njegove, ne moje, spadajo na *Kudamm*. Niso le nacisti prepovedali beračiti pohabljenim. Niso bili edini zagovorniki teorij, ki ne prenesejo pogleda na manj romantično možnost našega obstoja. V tisočletjih nastopanja v cirkusih, javnega razkazovanja na sejmih, posedanja po koticčkih premožnih ulic kosti pohabljenih vsake toliko izginejo skozi pogoltni gobec zgodovine v nemost neoznačenih grobov, skalnatih previsov in krematorijskih peči. Če je ulica metafora človeške psihe, so berači naše nezavedno, ob njih se spotaknemo ravno takrat, ko se čutimo najbolj varne. Zato ponavljam: kosti tega berača spadajo na *Kudamm*. Njegov pogled navzgor k policajema, ki sta se ustavila ob njem, je dal tej ulici blišča ime. Ko so pred dvesto leti tukajšnji knezi jezdili iz mestnega gradu v lovski dvorec *Grunewald* po nasipu, ki je zdaj razkošni bulvar, so jih predniki njih, ki danes

tako vneto kupujejo in prodajajo na *Kudammu*, gledali kot berač, ki se ozira za odhajajočima varuhoma reda. Še enkrat se je izvlekel le z opominom. In režanjem, od spodaj navzgor.

Naslednja postaja Selftest

Zgodovina je obdelala pločnik, da je vzšel kot napihnjeno testo. Bos ali obut, kruh vsakdanji, v vzhodnem Berlinu sem stopal po tvoji razpokani skorji. Ali pa je bilo, kot je to rado pri kristoloških metaforah, drobljenje tamkajšnjih korakov približevanje nekemu božanskemu občutku, božanskemu v kolikor je božje, kar se izgublja v otroško in sanjavo? Od parka v *Friedrichshainu* pa vse do *Schönhauserallee* občutek polebdevanja, hoje po pletenicah širokih pločnikov, spotikanja ob njihovih zažganih površinah, od katerih odstopa skorja, lovljenja ravnotežja. Medtem ko noge stopajo v neznano, je glava zazrta kvišku, v milino pomladanskih krošenj platan, k oknom, ki z napol zastrto pisanostjo vabijo pogled, da vstopi in se sprehodi po knjižnih policah, pisarniških mizah, kristalnih lestencih in goloti razdrapanih sten. A tako sanjavo postopanje je kaj hitro zamaknjeno iz ravnovesja v opletajoče lovljenje lastnega koraka. Urejeno občutje Berlina na vzhodu ima nalašč vgrajeno napako, ki potrjuje lastno lepoto. Pisan red obnovljenih pročelij hiš se odkrito ponaša z vegavostjo pločnikov pred njimi, s šestdeset let starimi šrapneli v zidovih, z obrazi mimoidočih, ki še kar naprej nekaj iščejo, čeprav so zase že ne vem kolikokrat trdili, da so tokrat, ja, tokrat pa zares našli. V nobenem mestu ni tako očitna povezava med hojo in padanjem, med zaganjanjem in omahovanjem, med obotavljajočim premagovanjem razdalje in pripravljenostjo začeti romanje vsak hip še enkrat. Pohajkovalcu po *Prenzlauer Bergu* ne dovoljuje

nemotnega sanjarjenja. Misel, razpeta med nebo, krošnje in obraze mimoidočih, oblebdi v staccatu podplata, ki nepričakovano podrsa po asfaltni skorji. Kot da je pod temi ulicami še en svet, ki počasi raste na površje, skriven vulkan ali neznana, zgornjo motreča civilizacija, ki vsake toliko premakne strešnike svojega oboka, drobljive asfaltne plošče pločnikov. Sanjač mora zmeraj znova prekiniti sanjarjenje, na novo nastaviti korak, se zagnati naprej, v zabavo vseh pametnejših, ki raje posedajo v katerem od caféjev in opazujejo spotakljivca. Ko izdelan od takšne hoje sedem na S 42, se na ekranu, ki prikazuje postaje, kaže izmenično

Nächste Station SELFTEST

Dva napisa kot dve nogi. Najprej stopi prva, potem druga, potem, kot da te zgodbe še ne bi videli, spet prva. Dve nogi kot dva koraka, kot dva fanta. Prvi je mali Turek. Na *Turmstraße* v *Moabit*u preganja golobe. Nagnjen nazaj od strahu, da bodo zleteli vanj, se cepetaje zažene vanje. Frfotanje vzleti, a le za par metrov, potem spet sede predenj, in fant spet zacepeta z rokami, iztegnjenimi navzdol, kot da držijo nevidno krinolino, in golobi spet vzletijo in sedejo nazaj na staro mesto, da ni več jasno, kdo je preganjalec in kdo zapeljivec. Drugi fant sedi nasproti mene v *S-Bahnu* in sprašuje dedka, kje je desna stran. Dedek pokaže proti oknu in poslopjem rečnega pristanišča *Westhafen* za oknom. Fant se obrne, pokaže z levico proti oknu in reče, to je moja desna stran. Seveda ima prav. V Berlinu samo mesto, ne pa njegovi prebivalci, določa strani neba. Mednje prihajajo, da bi se izgubili in

našli, izgubili in našli, dva izmenična koraka, dva koraka, ki ne moreta drug brez drugega. In mesto jim pomaga, da se ne navadijo pretirano na ta ritem, spodmika jim tla pod nogami, frclja zaporedja, da njihov ples ne postane preveč monoton. Zato se vsak sanjač, ki se nenehno vrača po sledeh golobov ali starih ljubezni na iste trge in se na istih ulicah zmeraj znova spotakne na istih razpokah v asfaltu, na koncu znajde pred vprašanjem, naslovljenim le nanj: *selftest?*

GOD

יהוה

ALLAH

JAHWE

الله

Mustaši

Do potujitve ne pride ob prihodu v tuje mesto, marveč ob prvi vrnitvi domov. Med njega, ki se še vedno počuti kot domačin, in prostor, ki je zanj medtem prenehal biti dom – se pravi kraj, kjer biva v simbiozi vsakodnevnih vprašanj in odgovorov – se je vrinila drobna leča. Priostri-la je zamegljeno predstavo surovega ljubljanskega zrezka, ki sem ga v spominu polagoma nadeval z marcipanom, premazal s čokolado in smetano, da se je po par mese-cih bivanja v Berlinu zdelo že, da obstaja tisoč kilometrov južneje dežela, v kateri delajo iz šniclov tortice. Potujitev se je bila razrasla tako rekoč nenaklepno, pognala je kot nekaj brčic pod nosom, na katere se v Berlinu ni nihče preveč oziral, doma, ali pač tam, kjer sem mislil, da je še vedno moj dom, pa je na njih obvisel vsak pogled, kapljica smetane ali košček čokolade. Prej je bil občutek, kot da bi v kotičkih sebe brez konca premleval premalo speče-no slovensko meso. Kot tujec doma sem potreboval novih imen. In sem jih nemudoma prejel, vsaj od tistih, ki niso, kot kak dober znanec, šli na ulici enostavno mimo, ker me niso prepoznali. V Berlinu si nisem pustil rasti dolgih wilhelminskih, na koncih privitih brkov, ne brade pripa-dnika katerega od germanskih plemen, lasje se mi niso kodrali kot mlademu Hölderlinu in tudi po možnosti od države plačane spremembe spola, ki v Nemčiji pripa-da vsakomur z zdravstvenim zavarovanjem, nisem po-segel. A vseeno sem bil nenadoma popoln neznanec v svojem mestu, šest centimetrov mustašev me je naredilo

za – marsikoga. Za mojo sedeminosemdesetletno babico sem šele z mustaši postal pravi moški. Drugod je bil sprejem manj ugoden. Moji sestri sem bil podoben očetu sredi sedemdesetih. Mojo kolegico po peresu sem spominjal na akterja v cenenih pornografskih filmih, sodelavca na založbi, na obrambnega igralca v kakem slabšem klubu druge Bundeslige, prevajalko v madžarščino na mladega Attilo Josefa, drugega prevajalca v madžarščino na starejšega Attilo Josefa, za prijatelja arhitekta sem bil kot vzhodnonemški dopustnik na Jadranu, le da mi manjkajo zaliski. Potem sem bil še šofer avtobusa, Clarck Gable, *Schmarotzenstopper* in budalo. Take naklonjenosti nisem bil vaju. Bertold Brecht bi se razveselil nepojenjačoče učinkovitosti še tako minimalne uporabe potujitvenih metod v vsakdanjem življenju. A z vsakim novim poimenovanjem je rasel moj upor. Če sem se za krajši čas vrnil v Slovenijo z ničemer drugim kot z brki, ki sem jih pustil rasti brez meni razvidnega vzroka, sem Ljubljano zapuščal s celim Berlinom, ja s celo severnonemško kulturo, ki je bila zrasla nad zgornjo ustnico ven iz mene. Ko sem še tedne pozneje dobival mejle od bolj in manj znanih oseb iz Maribora, Krakova in Zagreba, ali drži, da sem si pustil rasti mustaše, sem se zadovoljno pogladil po mojem pruskem razkošju. Obril sem jih šele tedaj, ko so se govorice okoli mojih brk polegale. Nadomestila jih je vest, da si v Sloveniji vse več mladih pušča rasti brado ali brke, ne da bi vedeli, da jim, tako kot njihovim vrstnikom iz *Prenzlauer Berga* Ljubljana, po vratu in okoli ust raste Berlin.

Muzej paznikov muzejev

Blagajničarko je moč slišati v vseh pet razstavnih prostorov. Medtem ko govori v telefonsko slušalko, ki jo drži odmaknjeno pred sabo, kot bi to počela prvič, potiska edina muzejska paznica svojo glavo med slušalko in njeno uho. Obe strmita, odprtih ust. Obe bodo leta vsak hip vpoklicala v pokoj, a med brbljanjem sta znova stari le trinajst let, zaprti s telefonom v omaro. Nikogar ni, le glas. Za njiju ta iz slušalke, zame ta, ki mu odgovarja. *Nene, enega imamo noter, ne morem zdaj, ti bom povedala, če te imam kaj rada potem, ko gre.* Stereo hihitanje. Verjetno ju tako oživljajo sladkor, ki je razpostavljen po vitrinah, poltenost podob temnopoltih sužnjev, boleče sklonjenih nad sladkorni trs, sence pruskih tovarn cukrcev, statistike in primerki sladkorne pese, lebdeče v večnosti formaldehida. Varuhi blindirane umetnosti, evnuhi katalogiziranega znanja, sfinge na preži za obiskovalčevim terorizmom. Edini muzej, ki v tem mestu muzejev še manjka, ne bi razkazoval slik ali kipov, zvočnih instalacij, mineralov, preparatov, čokolade ali zvezdnih kart. Muzej vseh muzejev bi prikazoval muzejske čuvaje. V dolgih urah bivanja med ekspoznati so njihova telesa ponotranjila razstavljeno. Njihova lica so desetletja rasla po Schinklovih načrtih, čuvajkina bubi-glava a la Schad in vrat paznika, ki se ozira, kot bi se že od vrtca družil z Nofratete. Vstopiti v muzej paznikov bi pomenilo vstopiti v vse muzeje. Čuvaju v *Etnološkem muzeju*, ki je zaspal z glavo, naslonjeno na vitrino s peruanskim obrednim dekapitatorjem *tumi*, je bila, po drži

sodeč, glava v snu že večkrat oddrobljena. V prvem prostoru muzeja vseh muzejev bi bila razstavljena ločeno speča glava v eni vitrini in smrčanje v drugi. V drugih prostorih bi bili pazniki razstavljeni v nenehni akciji. Mlado dekle, ki stopa v vbodnem koraku skozi male razstavne prostore, polne Menzlov. Po štirih korakih, ki jih naredi obračajoč očesi naokoli kot periskop, ob petem odpre knjigo, ki jo nosi visoko pred sabo s palcema, zaritima vanjo. Kot da je, zaprta v školjko, za hip premagala krčevito mišico klapavice. Za korak in pol potopi pogled v lektiro in ob šestem koraku spet priplava z glavo na površje. Knjiga se kot školjka spet zapre in štetje štirih korakov se znova začinja. Kot da plava prsno skozi galerijo. Ko čofota po zraku mimo mene, lahko opazim, da se med demonstracijo nadvse izvirne pazniške kinetike uči pismenk. A v muzej paznikov muzejev bi sodili še drugi eksponati. Namesto sključene postave paznice iz *Märkisches Museum* bi veljalo razstaviti le prazen stol, ki trepeče med cingljanjem. Kot da kliče k razglasitvi usodne sodbe, se vsakih dvajset sekund oglasi zvonec Kraljevske panorame. Pred stoletjem je krožna lesena konstrukcija s štiriindvajsetimi okenci še stala ob eni od berlinskih promenad in razveseljevala male Walterje Benjamine s tridimenzionalnimi fotografijami. Medtem ko so oči nepremično strmele, s potnimi rokami, oprtimi ob rdeči pliš, se je svet vrтел. Zvonec je oznanjeval vsak obrat. Povsod je bil začetek, in čeprav so ti časi in začetki mimo, zvonjenja še ni konec. Kot da mora plačati za vse, ki so nekoč uživali, sedi skrušena v kotu, ubogo trpinčeno bitje, paznica z zamaški v ušesih v *Märkisches Museum*. Za veliki finale muzeja paznikov muzejev, morebiti celo za bis, bi morala biti razstavljena paznica iz tretjega nadstropja stare *Nacionalne galerije*. Med slikarskimi poskusi zbližanja italijanske renesanse in nemške

romantike zadoni, da se strese marmor v stebrih in obrazi mladcev in mladenk na platnih zardijo. Muzej, v katerem bodo eksponati čuvali sami sebe, bo sklenil prostor z razstavljenim prdcem paznice, akt, inspiriran s klasično umetnostjo, dejanje čistega, organskega ustvarjalnega izraza, brez zadržkov in brez opravičil.

Šmugel in ilegala

Skozi dvorišče, ki izgleda, kot da je april 1945 in je pravkar minil zadnji zračni napad zaveznikov na Berlin. Mimo turških varnostnikov, po ozkih hodnikih, levo je v zidu okence, za njim kot z lučjo v inkubatorju osvetljeni prepleti vrvi in žic, instalacija, prizor osamljenosti, abstrakcija ljubezni, vsekakor nadvse komplicirana materializacija duhovnega vzgiba neznanega umetnika, mogoče le ropotarnica s staro šaro. Mimo zaprtih vrat ženskega in na stežaj odprtih vrat moškega stranišča, na katerem blondinka v mini krilu in visokih petah ves večer riba s sprejem onečaščene ploščice in se pogovarja z moškimi, ki urinirajo za njenim hrbtom tja, v temo noči. Naprej gor, po majavem podestu in gradbenih odrih. Paziti moram, da se ne usekam z glavo v plinsko napeljavo, ali pa je to kanalizacija, ki šumi nad mano? In že je tu, v belem smokingu, z zlato verižico, potopljeno med razkošje dlak, ki štrlijo izza odpete srajce, s prevarantsko brado, kot da je pravkar sestopilo sončno božanstvo z Viševske piramide iz velikega kadra v technocolorju. Naravnost v njegovo desno dlan in po življenjskih črtah v zlat prstan z lažnim rubinom med členki prstanca, ki govori, da je Bosna v Berlinu vladar, vsaj za to noč, vsaj na tem mestu, ker je Berlin, tako kot Bosna, le šmugel in ilegala, šmugel in ilegala. Iz ilegalnega nasmeška naravnost v tatu na razgaljenem ramenu njegove soproge v rdeči večerni obleki, da ne vem, ali je ona kopija obraza na igralniškem žetonu, ki se poti med mojimi prsti v hlačnem žepu, ali pa bodo igralci nocoj

igrali s tem, kar prekrivajo rdeče tančice, kot zastavkom. Kdo drži koga? In po hladnem robu neskončnega šanka, na katerega se v zadimljeni svetlobi kruši strop, mimo bleška srebrnih posod za led v širokih zenicah, ki so se nocoj že nalokale šampanjca. Mimo za kravatne vozle pripetih spremljevalcev, hop, skozi vrat steklenice piva. *Pair, impair*. V dolgo, harmonično sklanjanje čez rob igralne mize, v enakomerno plimovanje pregibov teles, ki stavijo in izgublajo. Stavijo in izgublajo. Medtem se ves svet tega mesta vrti okoli rulete. Svet šmugla in ilegale. Vanj vstopiš. V njegovem središču je bela kroglica. Potrkaš. Enkrat. Dvakrat. Odpro ti. Bela kroglica te objame kot kozmično jajce Berlin, tiho se vrti nemost nekega večera, kazalci se obrnejo in počasi zarežejo v beli papir številčnice, pol ena, pol dva, ga prepolovijo. Nekdo zašepeta, da je čas, da sledimo svojim fantazijam. Medtem se je telo že udomačilo v lupini. S kljunom trknem, jajce poskoči, trknem vnovič, tam je drobna reža zakajene luči, kroglica poplesuje po robu, jajce Berlin se vrti vase, se vrti vame, ravnodušno do vseh, ki potujemo v njegovem drobovju. Še enkrat kljunem, lupina počí, pol tri, sedaj je čas, da me kdo položi v *pair impair*, v črne ostanke, v lupino Berlin, ob treh zjutraj. In spet, spet, spet je le Mongolec, ki dobiva, nikoli jaz, le Mongolec, ki se izgublja za svojim Araratom iz žetonov, medtem ko meni, ubogemu Slovanu, kopni poslednja kopnina spod rok. In zmeraj, zmeraj, zmeraj je le čas, ki dobiva. Natočen je v steklenice piva, počasi polzi vate in ti vanj, on vate in ti vanj, vse dokler ga ne odtočiš, a on ne odtoči tebe, te ne spusti nazaj. A tako zgodaj že greste, reče blondinka v mini krilu in visokih petah, ki za tabo še vedno riba s ploščic sprej (le kaj je pisalo?). A si že vse izgubil, reče, vse, odvrnem, vse sem izgubil pod nočnim krilom te kokoši Berlin, rečem. Pod to vrtljivo valilnico Berlin,

rečem, me je sreča povaljala, rečem ali pa si samo še predstavljam, da izrekam, ko grem. Kot da bi imel hlače polne nacufanega perja, drsam proti postaji *S-Bahna*. Ulice so okoli mojih misli zavezale pentljo. Po njej blodim s sabo kot darilom na sposojenih nogah, dokler se iz teme ne postavi predme in iztegne roki. Kam pa, reče, ali ne bi, reče. Da sem se pravkar zvalil na svet, rečem, da sem pravkar prilezel na površje z bankrotiranim kljunom, rečem, da je vsega kriv itak Mongolec, rečem in odkimam, in grem naprej. Namesto petja navčka me od zadaj dohiti porogljiv ženski krohot, se vgnezdi v moje uho. In čutim, kako mi omotične misli kot razmazana šminka polzijo po licu. In stečem proti *Hackescher Markt*, kot bi tekkel po ogromni kurji farmi sredi noči gledat, na kateri strani postaje se bo v oknih zvalila nova norost, na kateri nov dan.

Preußenpark

Pot mi je prekrizal ob ponedeljkih, a samo, ko sem tekkel, kot me je učil minutni kazalec na uri pri podhodu k postaji podzemne *Febrbelliner Platz*. Ob teku v krogu proti smeri časa so mi namesto zajca, ki je poniknil neznano kam v grmičevje, pot prekrizale le vrane. Skakljale so z mano kot v posmeh, in le če sem, ves prepoten in izmučen, še zbral dovolj moči in pospešil korak, so lahko razprle svoja krila in se izmuznile topotu mojih nog. Tedaj so na prodnati poti pustile katero od svojih velikih peres, ki so v vročem vetrcu poletnih dopoldnevov poletavala pred mano z lahkoto zlohotnih prerokb. Bile so svetleče se črne barve kot plastične vreče smeti. Smetarji so jih točno ob devetih zjutraj razpostavili okoli lipe, ki ji je neurje razpolovilo deblo, da so zaplesale svoj ponedeljkov rej. Čez vikende je zelenica parka postala roštilj, poln rdeče razžarjenih teles. Tekel sem mimo dveh debelušk, ki sta si kljub temu, da je bil park krpica zelenja sredi visokih zgradb, ležerno sneli modrca in prestrašili sonce s svojim razkošjem. Ko je pot zavila v senčnat del parka, sem pritekel naravnost v Ovidove *Metamorfoze*. Velik labradorc, ki se je igral z mladim parom, je zavohal Diano v bronasti podobi srne, postavljeno sredi grmičevja. Morda pa je bila srna tudi kdaj prava, a je brž okamenela ob pogledu na Meduzine kitke na glavi enega od fantov v črnih usnjenih jaknah in kavbojkah. Namrdnjeno so strmeli predse, potem je eden odprl par steklenic, nagnili so, kot da je nebo nad njimi radodarna dovilja in pivovske flaše njeni neusahljivi cecki. Ko so rignili,

je eden brcnil v koš. Zavrtel se je kot pokvarjen kronometer. Drugi so se za hip zarežali, a bili takoj spet enako mrki kot Turek in njegova kljub vročini v debelo črnino odeta žena par sto metrov naprej. Končno jima je uspelo ujeti svojega pobeglega sinčka, ki se je potihoma pridružil igri dveh črnskih otrok. Za njimi je žogica za badminton padla na najvišjo vzpetino parka, na pivski trebuh tipa, ki ga je mlada aziatka božala po podplatih, kot da je sam kralj Salamon. Spet me je objel znan vonj aziatske župe, ki je vel z natančnostjo vikenda iz jugovzhoda. Okoli trideset, štirideset Tajvancev je posedalo na svojih hladilnih torbah kot na ruševinah Akropole in roštililo. Moral sem paziti, da nisem stopil komu na kozarec ali nogo, iztegnjeno od prenažrtega razkošja. Z drugimi tekači ni bilo komunikacije, ne tekmovalnosti, le nekakšno tiho vzajemno štetje korakov in tu in tam oblak parfuma, ki je tekel kot njegova duša pet, šest metrov za nekom. Poleg nas, ki smo tekli s hitrostjo minutnih kazalcev, so čez teden dopoldne park redno naselili tudi ostareli v vozičkih. Negovalci so jih premikali okoli zelenice s hitrostjo, s katero se gibljejo urni kazalci na zapeljivih ustreljenih vojakov. Trimčkanje je nenadoma postalo mukotrpno prebijanje skozi džunglo občutkov krivde in pogledov, ko mi je naproti prihajal moški na berglah ali ženska, oprta obojestransko na drug starejši par. A bili so še drugi, ki parka niso le obiskovali, ampak so v njem prebivali. Najbolj pruski prebivalec je mojo prisotnost prespal nekega sobotnega jutra. Skuštran in umazan je dremal na klopi kot novorojeni angelček, z obema rokama stisnjenima med pokrčena bedra v slad dopoldanske molitve. Okoli njega je bil razpostavljen kup tetrapakov s paradižnikovim sokom. Enega si je bil podložil pod vzglavje in očitno je bilo, da je sanjal mezgaste sanje pravičnih in spokojnih.

Razpoka Berlin

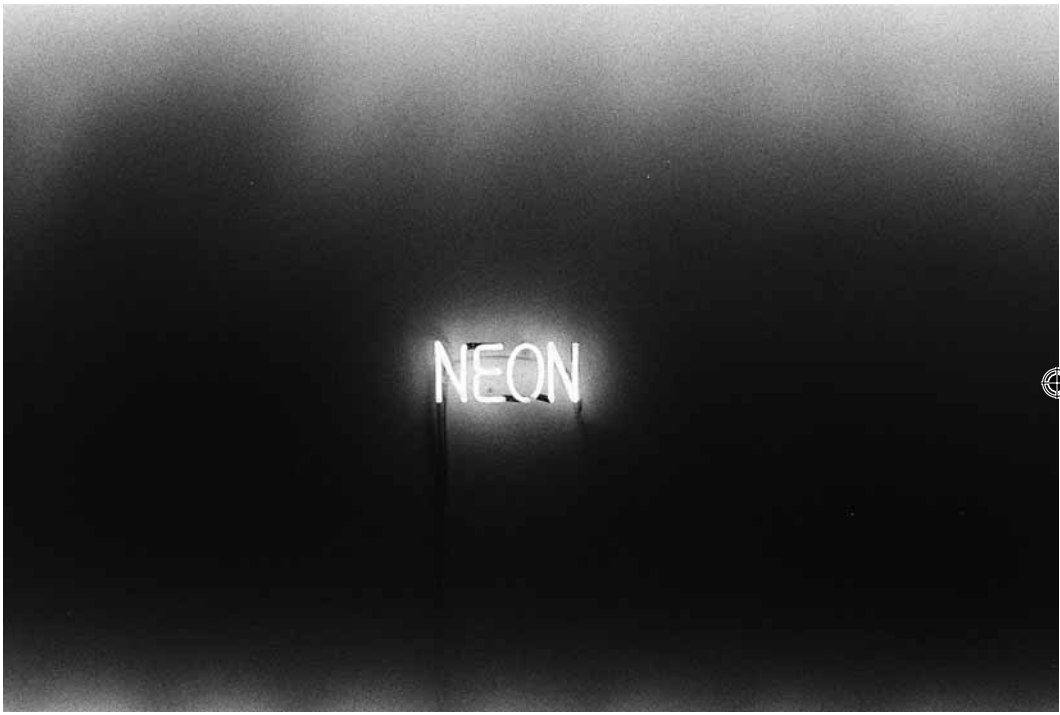
Ko nekogaršnja prisotnost na ulicah postane tako neopazna, kot je postala neopazna prisotnost ulic v tej osebi. *Mommsenstraße*, *Kastanienallee*, *Akazienstraße* so se premaknile na senčno stran, na stran samuomevnega vsakdana, prešle so iz občudovanja izjemnega v inventar. V najmanj pričakovanem preži potujitev, ki pokaže, da gre zgolj za utvaro navad, za utvaro, ki me drži na kratkem povodcu pozornosti. Včasih je dovolj, da zalaja kak zdolgočasen pes. Med trzljajem zagledam na križišču izletniški avtobus. Turistična vodička z mikrofonom v roki vneto razlaga. Ne slišim besed, a imam občutek, da vem vse, kar pripoveduje. Obrnjena naprej poleg šoferja, s pogledom trdno usmerjenim skozi prednjo šipo. Ta vodička sem jaz. Odkar sem zapustil stanovanje, se v meni vrši ta nenehni govor. Govorim in govorim, brez slovarja in zemljevida, brezciljno pohajkujoč naokoli. Šele ko avtobus spelje naprej, opazim, da je prazen, razen šoferja in vodičke v avtobusu ni nikogar, ki bi mu bilo namenjeno njeno pripovedovanje, nikogar v tem triinpolmilijonskem mestu, ki bi slišal, kar govorim in govorim, le moji koraki in moj samogovor. Biti najden od občutka doma v nekem tujem mestu? Ležim v praznem prostoru. Le ena vrata, eno okno, ena postelja, moje ležanje, golota sten, okoli mene prostor. Štiri metre nad mano strop, na njem zemljevid razpok, listanje barve. Kot da bi odpadala imena z ulic, ki sem jih čez dan prehodil, in bi me spričo tega naseljeval otroški strah pred neznanim. Počasno drsenje belih samoglasnikov v svetlobi, ki

pada skozi okno. Počasno drsenje mene, ki padam skozi to razpoko v stropu, skozi razpoko z imenom *Berlin*. A ne udarim, ne raztreščim se, ne tokrat, kot so se od alkohola in tablet in depresij tresočče se roke Ingeborg Bachmann, tukaj nekje, leta 1963. Rahlo omamljen, a varen drsim skozi razpoko svojih samogovorov, besede se obračajo v meni kot glave spečih novorojenčkov na neznanem kraju. V temnem hodniku tipam za stikalom za luč. Kot da bi prijel samega sebe za roko, se peljal po škripavih hišnih pragih do velikih vrat v delovno sobo. Prižgal luč in prevajal: *Daß es gestern schlimmer war als es heute ist*, Da je bilo včeraj huje kot danes, *wieder kein Anschluß, die Anschlüsse sind da*, spet brez priključka, priključki so, *aber es wird nicht angeschlossen*, a nikogar ne priključijo. Berlin je pošast. Berlin je najbolj krasno mesto na svetu. Oba stavka držita in hkrati ne držita. Kot razvajena otroka se vesita po meni in zahtevata, zahtevata. Še vedno sem turistična vodička, ki brez premora govori in govori praznemu avtobusu. A s tedni, z meseci pohajkovanj po *Mommensenstraße*, po *Kastanienallee*, po *Akazienstraße* sem poleg blebletave vodičke postal tudi ta praznina v avtobusu, ta votli, neznanim zakonom prepuščeni mir, po katerem se širijo besede, ne da bi zapustile kako sled. Udomačenost? Dom? *In der Mauerritze habe ich*, V trenutku groze, *in der Schrecksekunde*, v razpoki v zidu, *einen schwarzen Käfer gesehen*, sem zagledala črnega hrošča, *der stellt sich tot.*, pretvarjal se je, da je mrtev., *Ich möchte sprechen mit ihn*, Rada bi se z njim pogovorila, *aus diesem feinen Haus ihm den Ausweg*, mu pokazala pot iz te fine, *zeigen, ihm einen Ausweg zeigen*, hiše, mu pokazala izhod, *oder ihn gleich zertreten.*, ali ga kar na mestu pomendrala., *Ich lerne von ihm, ich stelle*, Od njega se učim, pretvarjam se, *mich tot, in diese Ritze Berlin fallen*, da sem mrtva, padam

v to razpoko Berlin, *verlaufen auf diesem Planeten*, sem izgubljena na tem planetu. Prevajam besede, nosim jih iz nemščine v slovenščino, lomim jih, jih vrtilim, tako kot zemljevid Berlina vrtili mene, me obrača, preiskuje, prestavlja s kraja na kraj. Besede nekoga, ki je umrl leta, ko sem bil rojen. Besede obupa in izgubljenosti v nekem mestu, ki se imenuje enako, kot mesto, v katerem sem zdaj sam. Besede obupa in izgubljenosti, ki bi lahko bile tudi moje, ki bi lahko bile od vsakogar. Sredi noči ležem vanje, v te besede, in poleg mojega šepetanja slovenskih verzov predse leže vanje tudi tiha glasba. Prodira iz gornjega nadstropja, sedaj jo prepoznam, lahna je kot majski zrak, to je *Girl from Ipanema*, ki sredi noči prodira skozi razpoko Berlin, skozi strašno, skozi najlepšo razpoko Berlin.

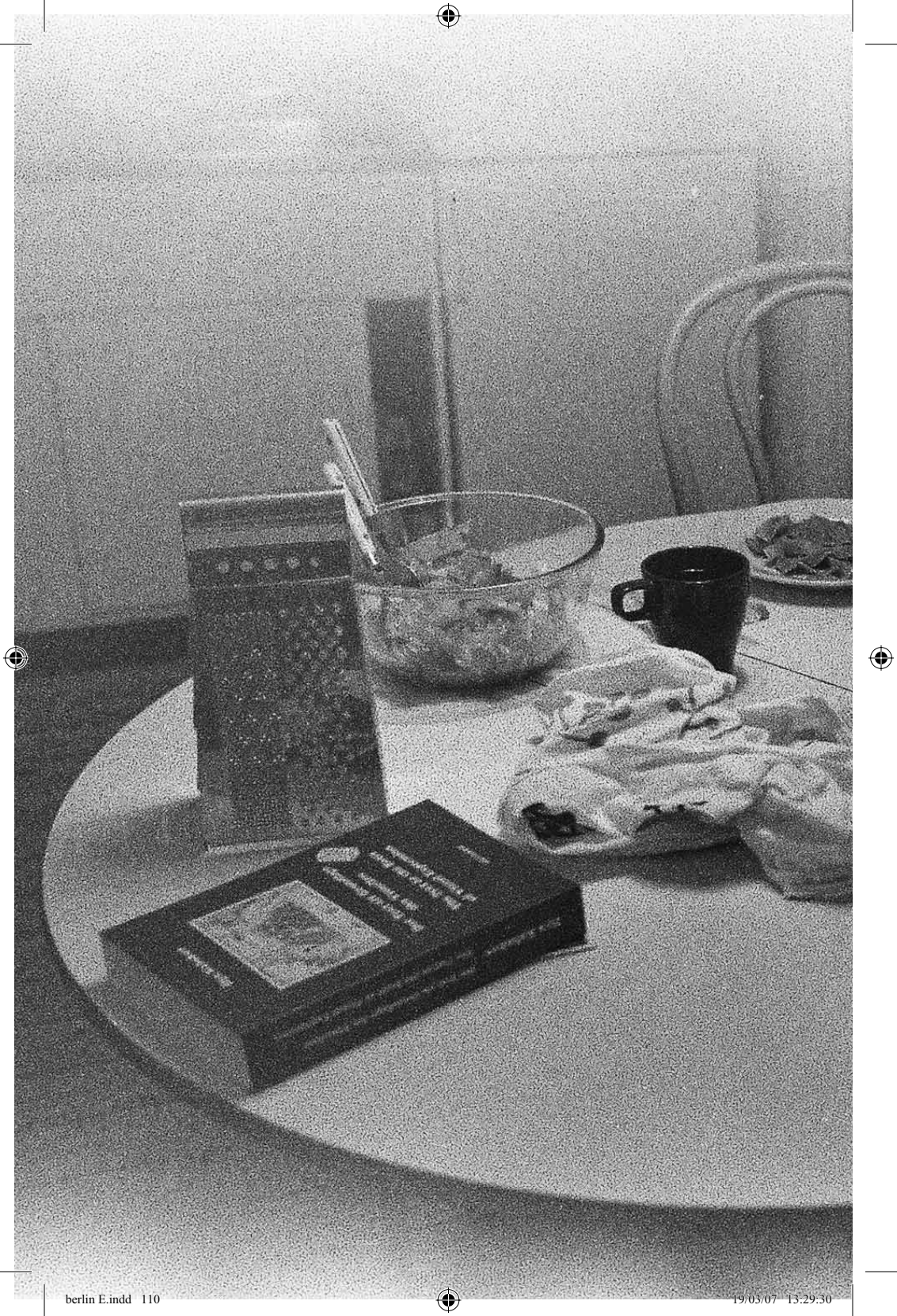

Dva centimetra

Sprva so bile le štiri jeklene kletke, ki jih je otrok katerega od pozabljenih velikanov pustil sredi razmetanega igrišča v bližini *Reichstaga*. Med njimi je zrasla steklena kupola. Ko sem sedel v *S-Bahnu*, ki je ustavil sredi gradbišča, ne da bi kdo vstopil ali izstopil, so pogledi sopotnikov odromali navzgor, kot če bi se bilo ravnokar pooblačilo in bi Elija na svojem ognjenem vozu dirjal po nebu nad Berlinom, odkimavali z glavo in spraševali, kako za božjo voljo bo te kvadratne kilometre stekla kdo očistil. Potem je nastopil veliki dan. Okoli gradbišča, ki naj bi čez pol leta že bilo glavna železniška postaja prestolnice z mobilnostjo najbolj obsedene od vseh evropskih držav, so radovedneži razpostavili zložljive stole in fotografske stativo, hladilne torbe in daljnoglede. *Dva centimetra* se je ta dan glasil magični urok. Dva centimetra naj bi bili na koncu oddaljeni obe stranici obeh parov sedemdeset metrov visokih stolpov, ki so se na višini osemindeset metrov prelomili in spustili, dva centimetra, dovolj tesno, da bi ju pod kotom petindeset stopinj zvarili skupaj. Da je spuščanje jeklenih kolosov potekalo s hitrostjo, ki je očem nevidna, da je trajalo ves dan in pol noči, ni motilo nikogar. Zavest o premikanju deluje v Berlinu, ki nosi prekrasno prekletstvo mesta v nenehnem nastajanju, kot najbolj učinkovito pomirjevalo. Če obstajajo tipični berlinski poklici, potem jih imajo montažerji gradbenih odrov, dostavljalci pijač in hitre pošte, pisateljice in natakariji. Vsem je skupno, da ničesar ne proizvajajo, da zgolj premikajo, razstavljajo in

sestavljajo na novo. Cevi in sponke, pakete in zaboje piva, besede in fraze, krožnike z rižoto in solate s piščancem. Ljudje so mirni in tihi na avtobusih, vlakih, podzemnih železnicah, a kakor hitro obstane njihov korak v gneči na peronu, v vrsti pred blagajno v supermarketu ali banki, se pojavi prva trzavica nemira in nejevoljnosti. Fontana na trgu Walterja Benjamina pomirja le občasno, ko njeni curki spreminjajo jakost. Ples vode traja par minut, dežnik iz vodnih curkov se izmenično veča in manjša, vse dokler sredinski curek, ki je dotlej spal, ne brizgne mogočno proti nebu. Ko se njeno razmetavanje z vodnim razkošjem umiri in preide v monotono obnavljanje tekoče kupole sredi marmornatih plošč, se mimoidoči odpravijo naprej, zdolgočaseni nad istim. Noseča ženska položi fanta v otroški sedež na kolesu in odpelje. Otrok za njenim hrbtom ji nemudoma od zadaj dvigne majico in potisne pod njo svojo glavo, da je videti, kot da je ženska noseča dvakrat, naprej in nazaj. Nobene razlike ni med fantom, ki se v igri vrača v materin trebuh, in lastnikom avtomobila, ki parkira svojega *hummerja*, vozilo, ki je pol osebni avtomobil in pol tank, pred restavracijo pri vходу v moje stanovanje. Ko grem mimo, pritegne pozornost listek, zalepljen na temno stransko šipo spoliranega vozila. Priti moram povsem blizu, skoraj dva centimetra blizu, da bi prebral napis: Prosim, ne dotikajte se avtomobila. Heine je v svoji kočiji sestavljal rimane žalitve blatnih pruskih cest, Benn je v svojem D-vlaku popisoval profile iskalcev seksualnih naključij na relaciji Berlin – severnomorske plaže, nepozaben pa je Brechtov kabriolet tipa Steyr 220, ki ga je v marsikateri od hladnih povojnih vzhodnoberlinskih noči popeljal naravnost v topli objem zahoda. Pravijo, da bi bil kabriolet, če bi bil rdeč, Elijev in bi verjetno znal tudi leteti.

Sladko

Polarimetrija ni bila potrebna. Po kosilu nama je gladina sladkorja padla pod dramatično mejo. A tudi najboljši kakav iz Jave ali Andov ni mogel scela izriniti sladkorja iz tortic, ki so se vsakih dvajset minut zavrtele mimo naju kot iskalki tartufov, ki so, izgubljeni v gozdu, blodili v krogu. Sladkor je Prusu, kar je drugim zrak, je rekel. Njegov svak je sladkorno peso še zmeraj zasadi hektar za hektarjem vse do meklemburškega horizonta. V poštev je prišla le najbolj rodovitna zemlja, najraje ob vznožjih gora. Sam se je raje ukvarjal z izračunom natančne orbite Sputnika 2, s tajnimi združbami, katerih cilj je bil priklicati Gagarinov vesoljski nasmešek na obličje vsake ženske, in vplivom novih uredb evropske zakonodaje na borzni tečaj *Zucker Süd* in drugih pridelovalcev sladkorne soli. Tako so jo še imenovali v časih, ko je bil kilogram sladkorja vreden deset rejenih bikov, leta gospodovega 1393. Kolonije in sladkorni trs so ceno malo znižali, razliko so odtehtali milijoni trupel sužnjev, pobitih z delom na plantažah. A potem je prišel Sigismund, Andreas Sigismund Marggraf, ki je v svojem berlinskem laboratoriju pruske *Akademije znanosti* odkril sladkor v pesi. Kmalu je ločevala slajši spol od grenkega. Da kmetje iz okolice Berlina po gobčnosti ne zaostajajo za mestno gospodo, so dokazali z obrazložitvijo, zakaj je delo na poljih sladke repe neprimerno za moškega. Z načrtno pridelavo šlezijske sladkorne pese je v moški hrbtenici zraslo dodatno, tako imenovano cukrasto vretence. Ženske ga niso imele in so zato lahko veliko bolj prenašale dolge dneve sklonjene na

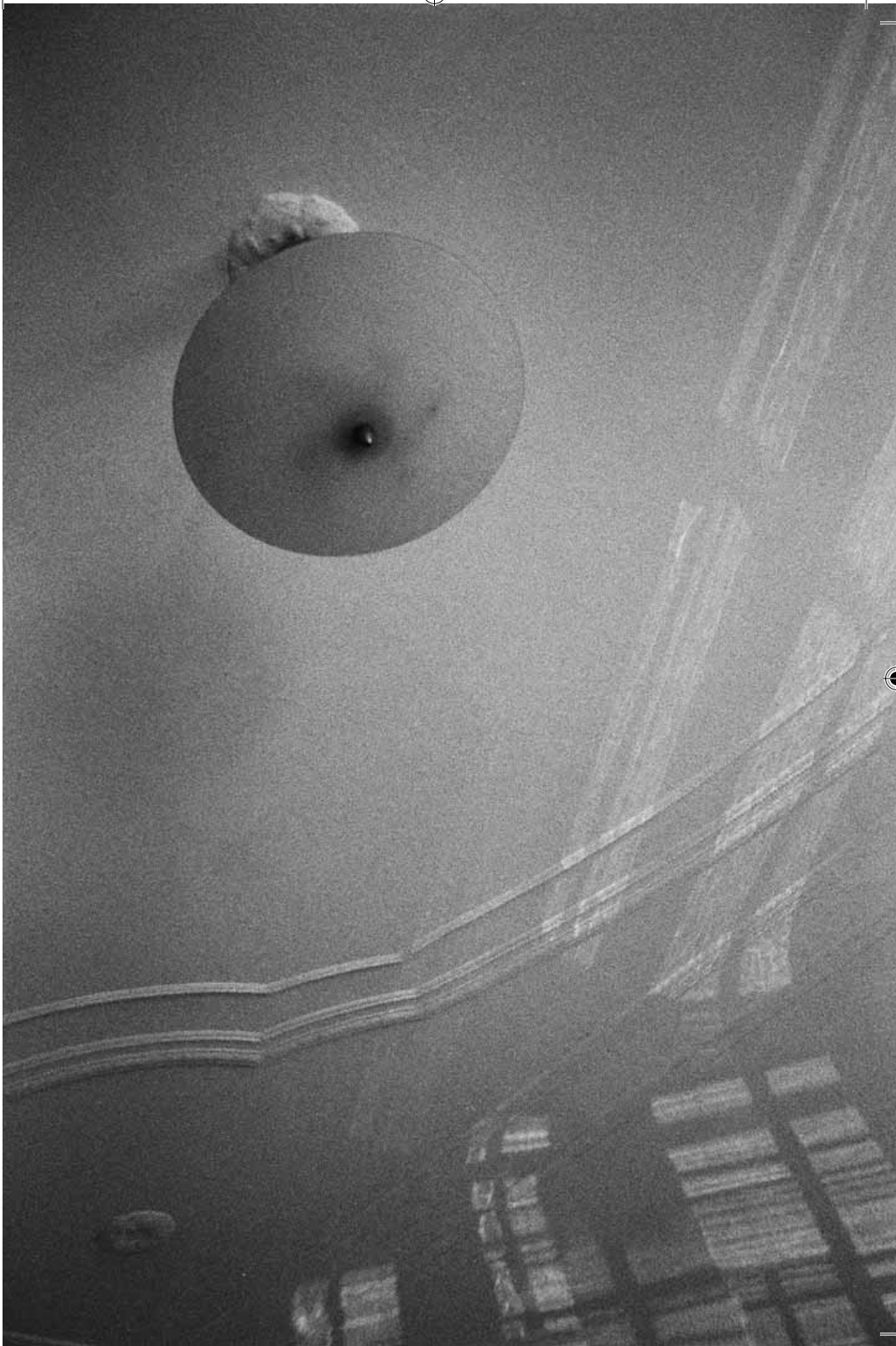
poljih. A štiristo tovarn sladkorja, kolikor jih je pred sto in malo leti še imel Berlin, je potrebovalo ženski spol. Prva redna možnost univerzitetnega študija za ženske je prišla z belimi kristalčki. Kemičarke na začetku 20. stoletja so bile novi alkimisti v krilih. Iz glav, zaritih v zemljo, so delale nekoč čudežen, zdaj vse bolj vsakdanji prah, s katerim so sladile čaj, pripravljale kompot in marmelade. Moški so se raje posvetili pridelavi *ciklona B*. Živčni plin, ki je moral v *Auschwitzu*, je bil pridelan iz melase sladkorne pese. Če sem v *Muzeju sladkorja* videl korespondenco med poveljnikom taborišča in vodjo laboratorija za predelavo sladkorja, ki je plin prideloval? Odkimam. Detajlno sta razpravljala, kako bi bilo mogoče plin izboljšati, ga narediti povsem brez vonja, doda, podrži že tretjo kocko sladkorja proti svetlobi in ugotovi, da je sijajno kristaliziral. Pred stoletjem, ko svet še ni povsem iztiril, so pred mirujočimi Berlinčani krožile podobe mesta v kraljevskih panoramah. Danes krožijo naša telesa, na 204 metrih višine. Tu spodaj sem delal še v času *Nemške demokratične republike* kot štabni oficir. Iz enega od teh belih blokov, ki so zrasli na mestu ruševin okoli *Alexanderplatz*a, sem šel vsako jutro peš do svoje kasarne, pravi in pokaže s prstom v globino. Ime kasarne je bilo izvirno, kakopak, *Kasarna Friedricha Engelsa*. Skozi rešetke čuvajnice v *Zeughausu* na ulici *Unter den Linden* sem lahko gledal naravnost v spomenik Friedricha Velikega, našega Frica, ki je v vojski uvedel *Stechschritt*, vbodni paradni korak. Tam doli stoji, a z višine je kot smet na preprogi. Vidiš tisto poslopje, pravi, tam je še balkon, iz katerega je novembra 1918 Karel Liebknecht razglasil *Socialistično Republiko Nemčijo*. Ob naslednjem krogu me spomni, da ti pokažem poslopje, od koder je vladal Honecker. Obema so vsč schwarzwaldske češnjeve tortice in vrtenje restavracije okoli mesta, ki stoji. Odkar je padel zid, nisem bil več na vrhu stolpa, zmeraj sem ga

gledal le od spodaj, pravi. Včasih smo mu rekli telešpar-
gelj. A ko pripravljaš šparglje, ne pozabi med kuhanjem
dodati zmeraj kocko ali dve. Sladkorja, vsekakor, doda.

114

115

Wilmersdorfska okna

Med ponedeljkom in petkom dopoldne pridejo ostareli ven iz svojih stanovanj. Kot morski raki ob polni luni iz lukenj v pesku prilezejo in zagospodarijo praznim wilmersdorfskim ulicam. *Helmstädter Straße*, *Babelsbergerstraße*, *Güntzelstraße*, *Prager Platz*. Izginejo spet ob poznih popoldnevih in čez vikend, ko na ulice zaide tudi odmev otroškega vpitja ali delavcev, ki se stoje pred trgovino s pivom v roki pogovarjajo o ženskah in politiki. Okna meščanskih stanovanj so odkrita, a drugače kot v *Kopenhagnu* ali *Stockholmu*, kjer se oseba za oknom in mimoidoči lahko vsak trenutek vzajemno prepričata o poteku življenja drugega. V *Wilmersdorfu* ni nikogar za okni, nikogar na cesti, ki bi gledal skozi. Protestantska dostopnost vsega tuzemnega se ob dopoldnevih razblini v praznini ulic, po kateri se sprehajata le veter in prah. Kot da je celotna *wilmersdorfska četrt* stara toliko kot edina oseba, ki sem jo po dnevih praznine zagledal na enem od oken na nasprotni strani *Helmstädter Straße*. Z malo aluminijasto kanglico je starka zalivala rože. Vsa sključena je izgledala, kot da je sama ena od rastlin. Njena glava je bila pognala med listi pelargonij, od koder je dolgo gledala na cesto, na kateri ni bilo nikogar. Starka, ki zre iz praznine v praznino. Življenje podtaknjencev se je zdelo neprimerno bolj kratkočasno in dogodivščin polno kot njeno. Pozneje ta dan sem srečal še dve. Ko sem se vračal iz trgovine, obložen s polnimi vrečkami in paketom vode, se mi je približevala prva od njiju v podobi paličnjaka. Modrosive

štrene las, zviti debeli okviri očal, oprta na dve bergli, z nakupovalno vrečko, obešeno okoli vratu, je spominjala na fotografije talcev, ki so jih ovesili s krivdnim napisom. Bledo sva se spogledala. Nosil sem neprimerno več od nje in stopal hitreje, a na tehtnici pogledov se je poleg moči tehtal tudi čas in tehtnico nagnil na njeno stran. Za hip, za slepo špranjo uvida v tem hipu, sem zagledal svoje korake v času, ki je bil, in v času, ki še bo, premike otroškega telesa, ki več nisem bil, in skeleta v odmiranju, ki sem vsak dan bolj postajal. Ko sem popoldne šel proti *Volksparku*, sta pred domom za upokojence stala dva rešilca. Prižgane luči so se vrtele kot veliki insekti na strehah obeh avtomobilov. Gledal sem pod svoje noge, ki so prožno goltale razdaljo in bile v nasprotju s čisto negibnostjo prizora pred mano. Konec zgodbe in njen začetek, jaz, ki pohajkujem mimo, in tam nekje, za tistimi okni, nekdo, ki ne bo več nikoli hodil, jaz tu, on, ona tam, jutri jaz tam in nekdo drug, ki gre zunaj mimo in si misli, da je čas samoumevno razkošje, da ga je na pretek, da je še daleč, daleč do parka, daleč do praznih wilmersdorfskih oken na drugi strani ulice.

Zeleno

Zdelo se je, da se bo zima vsak hip dotaknila lastnega hrbta. Gazila je skorajda že célo leto, poslednji sneg, ki je podnevi skopnel, je čez noč spet pognal iz pločnikov in avtomobilskih havb, najedal v marčevske in potem še globoko v aprilske dneve potrpežljivost tudi najbolj evforičnih gostilničarjev, ki so ob prvih žarkih boljših obetov poselili pločnike z mizami in stoli. Tako dolga je bila, da je bilo še največjim berlinskim voajerjem povšeči, ko je končno vseeno prištorkljala pomlad. Ni prišla kot novorojenček, prišepala je kot bradavičasta starka na palici. Potegnila je zeleno zaveso ter prekrila s prvimi odprtimi popki ogolele krošnje lip in platan in kostanjev, zastrla pot pogledu, ki je bil vso zimo vsake toliko odtaval v spalnico, kuhinjo ali delovno sobo sosedu z druge strani ulice. Medtem so se Berlinčani sprijaznili s svojo usodo večnih pričakovalcev toplih večerov. Stoično so posedali, oviti v koce v bližini zunanjih grelcev restavracij in barov, ter vsaj s to dokaj prozorno simulacijo poskušali ukaniti severnomorske in baltske vetrove. Ko so hladne fronte potem neke majske noči dokončno emigrirale, je v mestu zavladala nevzdržna podjetnost. Vrtničarji so se med sabo pozdravljali z mahajočo roko kot skiperji jadrnic v samotnih vodah. Sam sem nemudoma kapituliral pod pritiskom zelenila iz vseh strani in na balkonu posadil cipreso (ki je kmalu za tem odmr-la zavoljo suše) ter v kuhinji v lonček baziliko (ki je kmalu za tem podleгла lakoti). Zelenilo je bilo čudežno pokrivalo tega mesta, njegova čepica nevidnica. Po treh tednih

toplejših popoldnevov drevesa več niso obrobjala ulic in alej, marveč se je ves Berlin vse bolj potapljal v gozd, postal senčnata *ciudad perdida* sredi vladavine krošenj in trave. Brnenje pnevmatičnega kladiva iz sosednje ulice so listi ublažili s šumenjem, zimska pustota ulic se je razbila v miriade svetlobnih zajčkov, ki so se igraje pritihotapili skozi vse redkejša odprtine vej na nebu in uprizarjali neukrotljive koreografije luči po tleh in čevljih sprehajalcev. V parku *Tiergarten* so z neba popadala prva razgaljena človeška telesa. Za kratek čas, kolikor traja pomežik, se je zazdelo, da se kdo pri petnajstih stopinjah sonči na redkih mestih v parku, ki jih še niso prerasla drevesa, a bržkone je šlo za privid. Prva letnica v središču debel teh dreves obrobja vojno. Berlinčani so bili v prvih povojnih letih primorani izvesti golosek v samem srcu mesta. Nobena od smrek, hrastov, bukev in njihovih sorodnikov v *Tiergartnu* nima petdeset let in vsaka letnica v deblih teh dreves pomeni še en droben odmik v smeri razkošja, oddaljevanje skorje vsakdana proč od tistih časov, ki so obtičali v samem osrčju dreves v osrčju tega mesta. Odšel sem do skrajnega konca prvega železniškega perona na bližnji postaji *Zoo*. Pogled v smeri *Tiergartna* je razodeval premoč zelenila nad tem mestom, krošnje, ki so pred nekaj tedni še kot skeleti vpile proti snežnim oblakom na nebu, so se v večerni sapici zdaj pijano pozibavale sem in tja kot zadovoljna družčina za omizjem ob igranju narodnjakov. Imel sem srečo. Kako leto pozneje s postaje *Zoo* ne bi več mogel občudovati lesketa *Siegessäule*. Kmalu bodo veje dreves zastrle pogled na obličje zlate Else, ob katerem se človeku stoži po nedosegljivih daljavah. Ni čudno, da sploh ne opazi, da se je pomlad, ki jo je še včeraj nejeverno in z neskončno težkim srcem pričakoval, že danes poslovala. Tako kot zima in pomlad je tudi poletje vstopilo v

mesto tiho in zahrbtno s sneženjem. A tokrat je ulice pobelil vroč veter z listi kostanjevih cvetov in Berlinčani so lahko zadovoljno začeli jadikovati nad vročino, cvetnim prahom in cenami špargljev, ki so to leto pognali tako neustrašno iz zemlje.

122

123

Teufelsberg

Z vrha majhne sestrične Eiflovega stolpa je izgledalo, da se vidi čez zeleno neskončnost vse tja do *Alp* in *Urala*. Le jezera, ki so se kot drobne kače vlekla na jugozahod, so razbila monolitnost gozdov, večerno bleščanje prometne gneče na cestah, nad katerimi je sled letala vsake toliko povezala oblake kot nit pečenko. Jeklena konstrukcija radijskega stolpa se je že osemdeset let lahno zibala ob razstavišču na skrajnem zahodu mesta. Čeprav je korejska uslužbenka na blagajni prišla že pred pol ure po zadnje obiskovalce, da nas spet prizemlji, saj bodo stolp potem zavoljo tehničnih težav zaprli, mi še ni bilo treba odtrgati oči od prostora, prostora, prostora, ki se je razprostiral pred mojimi očmi. Tehnične težave so prehitile njeno svarilo. Lifta ji ni uspelo priklicati, kar me je nadvse radostilo. Lebdel sem nad Berlinom in opazoval lesketanje belih mehurčkov na vzpetini v daljavi. Tedaj še nisem vedel, da tam prebiva zlodej. Ali pa vsaj njegovo ime. Prej bi rekel, da je našel svojo prehodno lupino v moškem, ki se je do prihoda lifta izdatno zmrdoval nad Korejko, dovolj, da je, spet na trdnih tleh, prejel za svoje jamranje plačilo v višini cene vstopnice, jaz pa pouk, kaj pomeni *berliner Meckern*. Ko sem se mesece pozneje sam odpravil hudobcu naproti, sem že vedel, kako velik je, koliko je star in kako izgleda od znotraj. Drugače kot strah, znotraj ni bil votel, marveč poln rzsute zgodovine. *Teufelsberg*, kot se je imenoval sto in dva metra nizek najvišji berlinski hrib, je zrasel ob zadnjih tektonskih prelomih v tem delu Evrope, natančno

leta 1945. Sem so večinoma ženske v samokolnicah zvozile na stotine ton ostankov berlinskih ruševin. Če bi se ostanki vseh z gozdom preraslih zidov, streh, temeljev, ki so se dvigali na moji desni, spet razporedili v nekdanji red, bi zrasel vsaj še en Berlin. Zdaj pa so le drobcu strešnikov med praprotjo in krušeci drobcu razlomljenih opek med koreninami še kdaj zašepetali katero od pripovedi o koncu vojne. Na parkirišču sem zavil po cesti, ki je bila zaprta za promet. Za hip se mi je prikazal vrh enega od belih mehurčkov, videti je bil ogromen in povsem blizu, a se je takoj spet skrilo med krošnjami. Ubral sem bližnjico naravnost navkreber in mu sledil. A še preden sem prisopihal po strmem prašnatem pobočju, sem na vrhu zagledal dve dekleti. Prva, oblečena v črno, je za komolca vodila pred sabo drugo v belem in vezanih očih. Tik pred strmim previsom sta se ustavili. Črna je gledala, kako sem se od spodaj približeval, za hip se je zazdelo, da bo pustila beli stopiti v prepad, a jo je nenadoma obrnila in sta izgini. Ko sem prišel na vrh, sta se spremenili v mlad par, v moškega, ki je delal stoji v travi, in žensko, ki je z vido-kamero snemala razgled. Naredil sem krog, da ne bi prišel v njen kader, čeprav sem imel slutnjo, da tudi v nasprotnem primeru kamera ne bi zabeležila moje prisotnosti. Na hribu iz porušenega mesta so se dogajale hudičeve reči. Kot da so me zle sile nenadoma obrasle z divjim grmičevjem in drevjem. Pot se je cepila enkrat, še enkrat, še in še. Prestrašila sva se, iskalec belih mehurčkov in martinček, ki se je sončil na tleh in bi ga skoraj pohodil. Obletavali so me čmrlji, v zraku so obviseli par centimetrov pred mojim obrazom, me opazovali kot kosmata lebdeča očesa. Na svoji levi sem ves čas lahko slišal šum ceste in občasno glasove, a nikjer ni bilo nobene poti, ki bi prečkala goščavo. In še manj sledi vesoljskim postajam podobnih

stavb. Blede puščice na tleh, kapa, obešena v grmičevje, so bili znamenja. A čigava? In kaj so pomenila? Pol ure pozneje sem za hip v daljavi zagledal objet par, a ko sem se približal po enem od ozkih tunelov skozi zelenje, sta se srkalca poljuba vdrla v tla. Sta prebivala v drugem Berlinu, v tistem pod zemljo? Potem se je med krošnjami spet zalesketalo, a tokrat ni bil privid, marveč odsev parkirane pločevine. Kot da bi prispel iz puščave v oazo. Vsepovsod ljudje, malo naprej že povsem goli, ob jezeru. Vrnil sem se po glavni cesti in še enkrat poskusil, vedoč sedaj, da niti hudič ne pozna šale in bližnjic. Na vrhu kačaste poti se je nenadoma ogradil pogled z bodečo žico. Nekaj največjih kepic sladoleda, kar sem jih kdaj videl, se je bleščalo na razbitinah, a ni izgledalo, da se bo na soncu katera od njih stopila. V razbitinah vsakega od oken na poslopjih se je razpiralo stekleno žrelo morskega psa. Pred mano je ležal nepremični kadaver ameriške prisluškovalne baze. Izgledalo je, da so razbitine z vso predanostjo še vedno opravljale svoje nekdanje poslanstvo. Le da niso prisluškovale sovražniku naokrog, marveč samemu hudobcu pod sabo. Njegovo sporočilo je bilo dešifrirano na vsakem od razpokanih zidov.

Astrolab doktorja Benna

Četrtekova vožnja z avtobusom številka 110 v *Dahlem* je nedeljski izlet v naravo. Konec zelenih predmestij obeta vsak zavoj, krošnje pozibavajočih platan in lip, konec mesta in začetek podeželja si podajata roki, stiskata, da ni mogoče ugotoviti, kdo drži koga, neizpolnjenost obljub: zeleno ne preide v polje, bazen v jezero, vila v kmetijo. Beseda laže, čeprav je postaja *Dahlem Dorf* krita s slamo. Arabski študenti posedajo pred vhodom v podzemno in le nemški kiosk prodajalca kebaba daje slutiti, da avtobus ni zapeljal skozi skrivni prehod prostorov in nas odložil v Maroku. Stavbe univerze so skrite med drevjem, preplet poti in kačipotov, ki se med sabo izključujejo. Puščica kaže v drugo puščico tri metre stran, in ta kaže spet v smer, pravokotno na prvo. Z označbami je poskrbljeno, da se med svojim iskanjem nihče ne more izgubiti, išče in išče in zdi se povsem nepomembno, da na sledi označb ne more nikoli najti mesta, ki ga išče. Möbiusov trak, krožna slepota ulic, izčrpani Minotaver so znanilci tukajšnjih poti, ki se za vrtljivimi vhodnimi vrati *Etnološkega muzeja* zgolj pomnožijo. Četudi je skriti sen vsakega obiskovalca, da se povsem sam sprehaja med labirinti vitrin v labirintu dvoran v labirintu zgradbe v labirintu naselja, ga čez čas odsotnost drugih obiskovalcev navda s sumom, da so muzej zaprli, ga pozabili, neznano ime, blodeče med kataloškima številka in inkovske mumije in polinezijske jadrnice. Presenečen skok kvišku paznice, ki so jo v skritem kotu dvorane zmotili pri branju, prinaša obiskovalcu

olajšanje, da ni zadnji svoje vrste. Izgubljanje se lahko nadaljuje. Eskimom sledijo zaprisega nemških vojakov firerju, prizor zaljubljenega para, ki se spomladi 1946 vrača domov iz ruskega kina, opečnata kocka, ki je ostala napol sesuta sredi berlinskih ruševin. Med Maji nek glas vpraša, kje je Afrika, in paznik, ki potihoma pogrgrava gost zrak, naslonjen vznak v režo popoldanskega sonca, dvigne roko in iztegne kazalec, ne da bi trenil s priprtimi vekami. Le po stopnicah navzgor. Preden se predme postavijo vrata z napisom IZHOD, še zaidem med kartografijo tropov. Cizeliran mesing astrolaba z označbami v arabščini. Pogled skozi odprtino v okrogli plošči in zasuk vložnih merilnih osi poleg lege in razdalje krajev in nebesnih teles označujeta tudi smer, v kateri leži *Meka*, ter ure molitve. Pol ure kasneje se izkaže, da bi si ga moral izposoditi, četudi pred šeststo leti ni bil izdelan za vzporednik, na katerem leži *Dablemski gozd*. Cesta, vrisana samotno počez čez beli madež na mojem zemljevidu, se izkaže za gozd s potmi, ki se cepijo. Ob robu še naletim na upokojeno zamišljenost sprehajalcev psov, a lajež kmalu umolkne, povsod isto grmičevje, nikjer lišaja na deblih. Topa večerna svetloba med krošnjami. Po pol ure hoje se ustavim pred globeljo. Šum daljne avtoceste, ali pa je to le šum dreves? Spustim se po strmem brezpotju skozi suhljad. Ne vidim, da me na drugi strani globeli čaka pot. Ko blaten stopim iz gozda na z večernim soncem obsijano parkirišče diskonta, me ljudje, ki zlagajo polne vrečke v prtljažnike mercedesov, gledajo, kot da sem prilomastil mednje naravnost iz železne dobe. Vsako vprašanje po kraju, kje se nahajam, je odveč. Za pisanim pročeljem *Lidla* se med sencami dreves pogrezajo nagrobniki. Zemljevid pri vhodu gozdnega pokopališča *Dablem* potrjuje znane številke 27W/31 004/699 in 004/700. A rumena vrtnica v moji roki, ki jo kupim pri

vhodu, postane po pol ure iskanja povsem izčrpana. Lese-na tabla *Polje 27* se konča pri označbi C in grobu König. Kovinski robniki, ki obroblijo vsak kvadrant trideset krat trideset grobov, umolknejo in bele okrogle značke, ki so zapičene v grobove, imena in napotki za nego rastlin, umrli in napotki za nego rastlin, mrtvi in napotki za nego rastlin se končajo pri 005/586. Čeprav sem pred leti že stopal med temi grobovi, nisem bil še na nobenem pokopališču tako zelo izgubljen. Označbe so me zapeljale, da sem namesto instinktu prvega vzgiba sledil logiki razporejevalcev smrti. Ko sem se z uvelo vrtnico v roki vračal po prodni poti nazaj proti vhodu še enkrat preštudirat načrt, sem bil vse bolj prepričan, da znani Benjaminov stavek ne drži. *Ne pomeni veliko, če se kdo v mestu ne znajde. Če se pa v mestu izgubi, kot se izgubimo v kakem gozdu, potem je potrebna šola. Imena ulic morajo k njemu, ki blodi naokoli, govoriti tako, kot govori pokljanje suhega vejevja, in male uličice mu morajo zrcaliti ure dneva tako jasno kot kotanja.* Nisem se izgubil v brezpotju gozda, izgubil sem se med preveč dodelanimi oznakami Dahlemskega gozdnega pokopališča, v zagrajenem prostoru, polnem poskusov določiti vsak kvadratni centimeter. Namnoženost znakov me je zapredla v pregosto mrežo. Namesto označb polj in številčk grobov bi potreboval arabski astrolab, da bi našel temno zvezdo, ki ni hotela vziti, vse dokler nisem nekaj minut pred zaprtjem pokopališča pritekel nazaj in odložil spečo vrtnico na nagrobnik Ilse in doktorja Benna.

Zmaji in travestiti

Nad vhodom piše KNYGY RUSKI, a znotraj se v polmraku noga nemudoma spotakne ob kitajske lonce, pakete tajvanskih plastičnih pištol in kupe nogavic *made in India*. Grob *kaj hočeš* opomni vsakogar, ki zaide v ta prostor, da so bili nekateri od slovanskih bratov iz tajge deležni zelo specifične socializacije, v kateri se otrokova melanholična glava odloži v naročje matere Rossije, medtem pa mali srpi in kladivca, s katerimi je potiskan njen predpasnik, povzročajo kronične alergije. Slovenci le omejeno razumemo poljski, češki ali baltski resentment napram slovanskemu Guliverju. Bili smo premalo blizu, da bi se zasovražili. Zato z nepotrebnim opravičevanjem plačam steklenico ruske vodke v finski steklenici, se med zapuščanjem karavanseraja ujamem v vrvice jadralnega zmaja, ki visi s stropa, kot da sem se ujel v past nacionalnih stereotipov. Že izložbeno okno sosednjega seks shopa korigira načrt blodnjaka, po katerem hlača misel. Plastična lutka moškega, oblečena v žensko spodnje perilo. Kdo je Slovan, kdo German? Berlin je mesto nacionalnega travestitstva. Rusinja si s prusko pedantnostjo ureja svoj butik z izbrano *haute couture*, Nemec si pusti rasti brado kot kak pravoslavni pop in gre peš do Moskve. Ali ni najbolj grozna predstava smrti smrt utopljenca? In ali nas jezik ne uči, da se telesi dveh med ljubljnjem pretakata? Če je voda prispodoba uničenja in ljubezni, potem je Berlin vezan na svojo zrcalno podobo prek marzahnskega vodnjaka, najdenega na mestu prvih berlinskih naselbin. Neopazno stoji

134

135

v prašnem pritličju *Märkisches Museum* za kitajsko ambasado. Zehanje paznika in osamljenost obiskovalca, ki mu prvi sledi na vsakem koraku, kot da bi želel gostu *in vivo* demonstrirati metode vzhodnonemške tajne policije *Stasi*. Vodnjak so Slovani, ki so poselili to območje, postavili na ostanke vodnjaka Germanov, ki so se bili odselili. Kamni se nalagajo in krušijo, preperel les zamenjajo roke zdaj enega, zdaj drugega plemena. Le voda v vodnjaku ostaja ena, voda, ki pretvarja Berlin v mesto preobrazb in zamenjav identitet, preoblek in varnega počutja. Voda je zanj, ki pride v Berlin prvič, največje presenečenje in razodetje. Berlin lebdi nad rekami in jezeri, čeprav nikdar bahaško, prej zadržano. Drugače kot vodno nastopaštvo Benetk, St. Peterburga, Amsterdama se to mesto ne postavlja na prste, da bi tako nagnjeno čez svoj rob čim boljje uzrlo Narcisovo obličje. Zgodovina, premiki narodov, nasilne selitve, današnji prišleki, jutrišnji poraženci in včerajšnji zmagovalci so razbili zrcalo tega mesta. Le voda včasih spet zlije skupaj razbite delce, v katerih se ogleduje razkosan obraz, a ne v mogočnost pristanišč, fontan in centralnih promenad, marveč v jezera, obrobljena z vrbami in lipami, ribnike, ob katerih se igrajo otroci, obrežja zasanjanih rek s stojnicami s pijačo in na nasutem pesku razpostavljenimi ležalniki. Berlin se je preoblekel. Iz moškega je postala ženska, iz ženske moški. Iz glavnega mesta sveta, iz nacionalsocialistične prestolnice *Germanije* je postal skupek predmestij, polnih, samoironičnih, do definicij svoje identitete skeptičnih prebivalcev. Generacija P je v Berlinu generacija, ki ji je vseeno za P v besedi Prus. Naj hlačajo tace plastičnih medvedov po Berlinu gor in dol, ime prestolnice nacionalnega travestitstva prihaja izza Urala.

Hiša pisateljskih duhov

Resnični pedigre hiše je zamišljen v slogu magičnega realizma. Konfiscirana vila judovskih trgovcev je postala štab SS, po vojni bordel in končno institucija mednarodnega pisateljskega bratstva. Ob tolikih lastnikih se niso menjali le pogledi. Prednji so tavalali po drevoredu krošenj, med katerimi je oko, hočeš nočeš, dobilo zadovoljivo dozo melanholije, medtem ko so zadnji iščoč možnosti za nek nov metafizični koncept tavalali po jezeru. Pozimi je zamrznilo in mogoče bi bilo oddrsati vse tja do *Schwanenwerder*, med opustela drevesa in dvorce v *Berliner Forst* ali do hiše wannseeške konference na bližnem obrežju, kjer so nacisti 20. januarja 1942 določili dokončno rešitev judovskega vprašanja. A večinoma noge niso sledile obratom zrkel. Zadovoljile so se z obrambno prekrižanimi pozami med zajtrki, vsak par za svojo mizo, se lahko nervozno pozibavale ob cingljanju jedilnega pribora v zastekljenem atriju. Kot da bi bile vajene korakati le v mislih. Prisotnost tolikih literarnih traktoristov v sivih sakojih, ki so že na vse zgodaj s svojimi plugi orali po jeziku, je bila zastrašujoča. Odmevanja občasnega šepeta so bila tišja od škrebljanja svinčnikov, ki so beležili prve še zasanjane jutranje impresije ali zadnje meglice nočnih mor. Med požirki kamiličega čaja in lizanjem medu, ki je z žemljice spolzel na piščev prst, so varovali v ustvarjalnem naporu skremžen obraz avtorja pred srečanjem s kako islandsko, argentinsko ali irsko literarno veličino, ki je ždela pri sosednji mizi. Ta kraj je bil neskončen komparativ. Fotografije prejemnikov

stockholmskega ena cela tri milijona dolares norteamerikanos pred obdavčitvijo, ki so v njej preživeli noč ali dan, so v pritličju opozarjale na višino prečke, ki jo je veljalo preskočiti. Tekmovalnosti so sledili neformalni poslovni pogovori po zajtrku: štipendije, nagrade, honorarji, založbe, kontakti, festivali, telefonske številke in emajli, škandali in literarna lobiranja, uredniki feljtona, člani žirij in davčno svetovanje. Ni čudno, da se je prav tukaj, ob tem jezeru ubil Heinrich von Kleist po tem, ko je pokončal svojo na smrt bolno ljubico Henriette Vogel. In da je v tej hiši slej ko prej vsakdo pomislil slediti častitljivemu vzorniku. Če sem poklical katerega od svojih prijateljev po telefonu, jaz na prostosti, on v eni od sob v gornjih nadstropjih, je glas vsakega od njih dobil misteriozno šepetavi karakter. Vila je nosila prefinjeno tesnobno vzdušje kakega hitchcockovskega filma, ki se ga ni bilo mogoče otresti, vse dokler niso iz omar popadala trupla in dokazala, da je nedolžni svet zgolj slab privid. Seveda so obstajale različne reakcije na občutek utesnjenosti. Pri piscu elementarnih delcev, *par exemple*, je bilo potrebno lakajsko trkanje na vrata, prošnja, da utiša televizor, na katerem je že od ranega jutra tekel pornofilm. Zvočno nadvse predvidljiv plot cineastične avanture je bilo moč spremljati po celem nadstropju in je prejudiciral domišljijo preostalih piscev, ki so se v sosednjih sobah zaman poskušali osredotočiti na svoje romaneskne osebe in način, kako se zapletejo in spet razpletejo. Rad sem se izogibal srečanjem z živimi klasiki, zato sem se raje posluževal stranskih stopnic, ki so povsem neteatralno vodile do sob v drugem nadstropju. Po glavnih sem moral mimo lesene mizice sredi stopnišča v mezaninu, kjer me je teža kulturne priloge *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, ki se je tam razprostirala kot blondinka na plaži, nemudoma pahnila v globoko depresijo. Ob takih

trenutkih je bilo treba nujno na svež zrak, kar je pomenilo v zadušljivo zakajenost protipola te častitljive in nadvse seriozne institucije. *Loretta*, edina gostilna naokrog, se je uvrstila med finalistke tekmovanja najbolj kičastih nemških gostiln. Z njenih sten so visele slabe kopije slabih romantičnih olj in filmskih plakatov, puške in znamke, reklame za kokakolo in spominki z izletov po Bavarski. Bilo je tako prenapolnjeno, da je v zimskih mesecih človeka dodobra pogrelo. Le pretirano uživanje tamkajšnje mastne kuhinje in žganih pijač, po katerih je kaj hitro rada posegla tresoča roka marsikaterega od vzhodnih piscev, je pripomoglo k pozabi in poti v dokaj predvidljiv propad. Nekateri so se temu uprli in sledili kuharskim vzorom zahodnih kolegov. V pisateljski vili se je kuhalo in pražilo v veliki kuhinji z malo začimbami in veliko mesa. Ni bilo čudno, da je literatura marsikaterega od velikih živečih svetovnih klasikov, ki so istočasno nastopali pred nabito dvorano za steklenimi vrati, katera so ločila prireditveni prostor od kuhinje, dobila vonj po praženi čebuli, šniclih in zažganem fižolu. Ko je bilo branja konec, se je hiša kmalu izpraznila. Kot da bi vsi pobegnili iz nje. Včasih sem pozno zvečer odšel iz svoje sobe v zapuščeno pritličje. Med škripanjem lesenega poda so iz sten vstajali blede obrisi likov s fotografij. Nisem prižgal luči. Kolikor je bilo moč neopazno sem se prerinil skozi prazno dvorano. Našel sem zmeraj kak prazen stol ob oknu in poslušal, kakšne zgodbe mi bodo pisateljski duhovi, ki so v gneči brundali predse vsak svoj neskončni monolog, poskušali prodati to noč.

GOTTFRIED BENN

2. 6. 1886

7. 7. 1956

ILSE BENN

geb. KAUFMANN

14. 7. 1913

18. 3. 1995

Ilse

Feld 004 700

Dr. Ilse Benn

• 14. 7. 1913

+ 18. 3. 1995

Po Spree neznano kje

Nasproti *Otoka mladosti*, na vrtu restavracije ob *Trep-towski promenadi* so plesali. Nobeden od njih mlajši od šestdeset, a z radoživostjo, ki je pregnala vročino tretje popoldanske ure iz shujšanih senc platan, jo prisilila v vrtenje oblakov prahu med njihovimi drsajočimi stopali. Pol mlajši od njih smo se zaustavljali ob vrtni ograji in v neznosni sopari opazovali, kako je življenje premikalo telesa upokojenih plesalcev z lepoto, ki je iz primeža ironičnih posmehov osvobodila še tako patetični tekst vzhodnonemških zimzelenih. Bili so gogo dancerji, latinoloverji, galantni plesalci valčkov, imitatorji tanga, ki ga nikdar niso znali, globoko uvežbani poskakovalci po veselicah, prikrito revmatični gimnastičarji in sedemdesetletne najstnice v svoji prvi diskoteki. Niso minevali, namesto njih je to počela reka *Spree*, ki je sredi dneva nemo, brez besed tekla mimo njih, kot da si ne bi upala motiti njihovega zgodnjepopoldanskega užitka. V njeni polzeči gladini sem lahko zagledal odsev turistične barke, na katero sem bil sedel par milj više proti smeri toka pred skoraj letom dni. Kje je odsev barke blodil ves ta čas, nisem imel pojma, a se nad tem dejstvom nisem kaj prida začudil. Berlin je poln vhodnih vrat stanovanj, mrtvih rečnih kanalov, oken v drugem nadstropju, miz v kotu kakega bara, ki so črne luknje v vesolju. Kdor neopazno zdrzne skozi, se lahko v naslednjem trenutku znajde na istem mestu kot postarana Alica na drugi strani ogledala, ne da bi pravzaprav mogel reči, kaj je v vsem tem času počel in kam je ves ta

čas odšel. Le morda to, da se je bil izgubil v grobem bombažu, in ko se je tri ali štiri desetletja pozneje spet zavedel, je sedel bos ali v svili. Barka, katere odsev je plul mimo mene, je bila do izplutja izpred *Museumsinsel* prazna, a je točno ob signalu za odhod njeno brv prekoračilo za vsaj dva avtobusa sivolasih mladenk in mladeničev, ki jih je že pred leti prehitel pokoj. Kapitan in vodič sta vneto odprla pokrov sredi palube, in kot da bi trebila veliko ribo, iz njega izvlekla več deset plastičnih stolov. Kljub temu da smo v nekaj minutah postali iz luksuzne jahte konzerva sardel, je par starejših gospodov moralo sestiti na zaboje piva, oblazinjene z rešilnimi jopiči. A to je motilo le mene, ki bi preostalim lahko mirno bil vnuk. Dami, ki sta mi v gneči skorajda sedli na krilo, svojih zadovoljnih nasmeškov nista opustili tudi ob močnem pozibavanju palube. Kot da je barka vedela za težo časa, s katero je bila otovorjena, a je po nekaj nevarnih poskusih oponašanja nihala stenske ure vseeno obmirovala. Vodič je nemudoma začel recitacijo, katere monotoni ritem je spominjal na način, na katerega izkušeni verniki brodiijo očenaš, premočrtno in ne da bi za hip pomislili na to, kar njihova usta govore. Letnice rojstva in smrti Friedricha Wilhelma in Friedricha in spet Friedricha Wilhelma in Friedricha Velikega in znova Friedricha Wilhelma in še enega in še enega Friedricha Wilhelma in potem spet le Wilhelma in letnice izgradnje in rušenja in vnovične izgradnje palače in hotela in muzeja na obrežjih reke. Vmes par slabih političnih vicev. Obe brezzobi, belo tupirani sosednji poslušalki sta vsakič, ko je vodičeva intonacija na koncu daljšega kasa naredila telemark, dolgo zavzdihnili. *Reichstag* z največjo stekleno kupolo na svetu, postavljeno po načrtih arhitekta Normana Fosterja. Aaaah. *Berliner Ensemble*, v katerem je po vojni vse do svoje smrti 1956 deloval Bert Brecht. Aaaah.

Balkon na kanclerski palači, kjer stanuje tamkajšnji hišnik. Pred kratkim se je odselil, ker so mu vsi mimoidoči mahali, ko se je kdaj pojavil na balkonu, misleč, da je kancler. Aaaaah. Dva rešilna jopiča, ki z vsakim prizorom izgubljata zrak. Dva stara albatrosa, ki le še s skale zreta letečim naproti. Dve znanilki kraljestva, ki pride, dve stari dami iz *Gubna* v plastičnih opankih, s torbicami iz zastavljalnic in v lahnih kitajskih poletnih oblekah. Preživeli sta bili dve svetovni vojni, svojo in tujo, pomanjkanje in zastraševanje, fašizem, komunizem in zdaj, kot da ne bi bilo že zdavnaj dovolj neumnosti, sta se morali spoprijeti še s turizmom. Aaaaah. Ko plujemo nazaj k pomolu mimo *Reichstaga*, leva od njiju ne zavzdihne. Vidim, kako se nagne lahko nazaj, kako se sredi splošnega vzdihovanja za hip zasolzi njeno oko. Njena glava se strese, a se v trenutku ujame preverjajoč, ali je njena kolegica, s katero tehtata vsaj stoletje in pol, opazila napad nenadne šibkosti. Medtem je vodič pokazal na osem križev. Sedem jih je za žrtve, ki so bile ob poskusu, da bi preplavale reko in pobegnile na zahod, ustreljene na tem mestu. Osmi je za vse preostale, ki so umrli neznano kje.

Finis

Berlin me je ločil od mojega telesa. Kot strgan koledarski listič sem ga iskal, medtem pa so se počasi selili vame prizori, ulice, obrazi. Čas ne obstaja zunaj teh ulic, prizorov in obrazov. Šele v svojem potratnem samoizničevanju v prostoru dobijo ure nek pomen. Leto ne bi nikoli minilo, če se v kotu kuhinje, v kupu lističev s številkami dnevov in mesecev, ne bi dogajalo stradanje minevajočega. Dvanajstkrat je poskusila logika števil rasti, rediti se, prvi junij, drugi junij, tretji junij, in dvanajstkrat ji ni uspelo pridobiti eno samo minuto. Kuhinjski koledar je po naravi gladovalec. In glad časa je tisto, kar je vse bolj čutilo moje telo, ko je pomivalo posodo, medtem ko sem se s pogledom sprehajal pred kuhinjskim oknom. V senci lip med wilmersdorfškimi bloki so turški otroci sejali glasove in smeh. Ženski postavi na klopi poleg igral. Odprtini njunih rut sta se pretvorili v budni materinski očesi. Šele ko sta se šepetaje dotaknili, je iz obeh glav nastal en škilav obraz opazovalke. Budno je spremljala mimoidočo penzionistko, katero je predse potiskal njen nakupovalni dvokolesček, delavca v modrem kombinezonu, ki mu je namesto prstov iz dlani zrasla steklenica piva, intelektualko s pisanimi očali, hitrih korakov in kratkih sivih las. Ušel jima je le pok vinskega kozarca med mojimi dlanmi. V pomivalni gobici, prepognjeni med palcem in kazalcem, je ostal kos stekla, prekrit s peno in rdečimi madeži preteklega večera. Opazovati to mesto je kot podržati zlomljen kozarec proti svetlobi, pogledati skozi perspektivni zamik roba,

hkratno zabrisano presevanje in odblesk. Mesto Prusov in mesto Turkov, mesto Rusov in mesto Židov, sanjačev in snobov, mesto Poljakov in mesto Američanov, mesto plesalcev salse in mesto gejev, debelih delavcev in uniformiranih prodajalk, mesto psov in smeti, mesto brezposelnih artistov in mesto prezaposlenih *Halsabschneiderjev*. Babilonski stolp je počil zato, da se ne bi ničesar naučili in bi iz ruševin in pozabe lahko zrasel Berlin. Robovi počenega časa so vidni povsod, zakriti, zakrpati jih ni zmogla niti nemška roka, sicer obsedena z gradnjo in obnavljanjem. Razpoke v Berlinu ne tečejo le kot sveže zabrisana sled med bolj in manj spokanim asfaltom mimo *Reichstaga* in *Brandenburških vrat* v smeri *Potsdamer Platz*a. Kjer je zid nekoč ločeval Nemčijo kislega zelja od Nemčije kislih obrazov, je danes sled, ki ji, kot verniki znamenja Mateje božje, fanatično sledijo gruče turistov. Šele ko označba nekdanjih razpok umolkne ob sivozelene marmorni steni katerega od novozgrajenih nebotičnikov in sledilec deklariranih robov zagleda v oknu restavracije svoje obličje, se čas tega mesta znova sestavi v *tukaj* in *zdaj*. Iz počenih kozarcev prišumijo pretekle ure in preplavijo mesečnika, ki išče svoje telo včeraj, ki išče svoje telo pred dvanajstimi meseci. Spomin je le sanjaški načrt mesta, ki vsakič, ko ga odpreš, spremeni svojo strukturo, glavne aleje se zamaknejo, ulice spremenijo imena, trgi izginejo in se spet pojavijo na drugem koncu. Neslišno se je izstradal moj znanec kuhinjski koledar. Zarejena senca možnosti, ki je stala še nedavno razkošno pred mano, je tako shujšala, da sem lahko z zlomljenim kozarcem v roki stopil skozenjo in je rob stekla komajda ujel odsev, ko sva prečkala njen prijeten hlad. Žlica, ki je naskrivaj zanesla dodatno kepico borovničevega sladoleda v usta, vilica, ki je brskala za zadnjimi lističi cikorije v skodeli za solato, nož, ki se je

potopil v pečenko – spet navidezno nedotaknjeni ležijo v predalu kredence. Gostje so odšli in že izgleda, kot da jih ni bilo nikoli v tej kuhinji. Gostje so odšli in jaz z njimi. Le še v teh stavkih zlagam, kar je služilo v užitek, namenjen, da tudi sam v družbi svojega sanjarjenja zapustim prostor, ki ga je moje telo že zapustilo.

decembra 2006

148

149

Zahvala

Nekatere knjige niso kot dež, za katerega domnevamo, da bo, slej ko prej, padel z neba. Tudi niso kot slive, ki terjajo relativno malo sadjarjeve pozornosti, da vsake toliko bogato obrodijo. Te knjige ne bi mogel nikoli napisati brez štipendije *DAAD Künstlerprogramma*, na čigar povabilo sem v letih 2005 in 2006 bival v Berlinu. Knjige, kot je ta, ne bi bilo brez številnih prijateljev, ki so me zmeraj spodbujali k pisanju in mi pomagali z informacijami, idejami, časom in svojo srčnostjo. Hvala, Nina, za benjaminjade, hvala, Eggi, za schwarzwaldske češnjeve tortice, hvala, Mitja, Duško in Tomo, za branje in dragocene pripombe. Še posebej hvala, Tanja, za pomoč pri izbiri fotografij. In tebi, Maja, moja žena, moj Berlin, za vse.

vsebina

<i>Pekarne in lekarne</i>	9
<i>Tacit na postaji podzemne</i>	13
<i>O templjih</i>	19
<i>Naslednji, prosim</i>	25
<i>Ka De We</i>	27
<i>Pikapolonice</i>	31
<i>Berlin-Ljubljana-Tokio</i>	33
<i>Bolšjaki</i>	39
<i>Rdeča kapica</i>	45
<i>Brot und Rosen</i>	49
<i>B – kot Bruno</i>	55
<i>Keno(zoik)</i>	59
<i>Kjer je doma denar</i>	63
<i>Krivda na Lindenstrasse 9</i>	67
<i>Kudamm</i>	73
<i>Naslednja postaja Selftest</i>	79
<i>Mustaši</i>	85
<i>Muzej paznikov muzejev</i>	87
<i>Šmugel in ilegala</i>	93
<i>Preußenpark</i>	99
<i>Razpoka Berlin</i>	101

<i>Dva centimetra</i>	107
<i>Sladko</i>	113
<i>Wilmerdorfska okna</i>	119
<i>Zeleno</i>	121
<i>Teufelsberg</i>	127
<i>Astrolab doktorja Benna</i>	131
<i>Zmaji in travestiti</i>	135
<i>Hiša pisateljskih duhov</i>	137
<i>Po Spree neznano kje</i>	143
<i>Finis</i>	147

Doslej izšlo

1. Gerhard Roth ZIMSKO POTOVANJE
2. Matjaž Pikalo BILE
3. Andrej Morovič VLADARKA
4. Ernesto Cardenal POMLAD, KI DIŠI PO NIKARAGVI
5. Aleš Čar IGRA ANGELOV IN NETOPIRJEV
6. H.C. Artmann SONCE JE BILO ZELENO JAJCE
7. Dušan Merc SARKOFAG
8. Antonio Tabucchi POSLEDNJE POVABILO
9. Czesław Miłosz ŽIVLJENJE NA OTOKIH
10. Gottfried Benn DVOJNO ŽIVLJENJE
11. Marguerite Duras MODERATO CANTABILE
12. Nina Kokelj MILOVANJE
13. Milan Dekleva PIMLICO
14. Uroš Zupan NASLEDSTVO
15. Tomas Tranströmer NAPOL DOKONČANA NEBESA
16. Sonja Porle BARVA SLADKE ČOKOLADE
17. KRI IN VODA Antologija sodobnih irskih kratkih zgodb
18. Jani Virk POGLED NA TYCHO BRAHE
19. Alojz Ihan ROMANJE ZA DVA ... IN PSA
20. Patrick White TETINA ZGODBA
21. Bernardo Atxaga OSAMLJENI MOŽ
22. E. Cioran PADEC V ČAS. O NEVŠEČNOSTI BITI ROJEN
23. Simone Weil TEŽNOST IN MILOST
24. ČAS KRATKE ZGODBE Antologija slovenske kratke zgodbe
25. Josip Osti KRAŠKI NARCIS
26. Darko Žlebnik PREŠUŠTVO
27. Dušan Merc SLEPI POTNIK
28. Vladimir Nabokov LUŽINOVA OBRAMBA
29. Ted Hughes VRAN
30. Thomas Brussig JUNAKI KOT MI
31. Dušan Šarotar POTAPLJANJE NA DAH
32. Jehuda Amihaj URA MILOSTI
33. Georges Bataille NEBESNA MODRINA
34. G. Apollinaire, S.I. Witkiewicz, A.V. Vampilov, D. Fo, S. Shepard, W. Schwab DRAMATIKON 1
35. Aleš Šteger VČASIH JE JANUAR SREDI POLETJA
36. José Lezama Lima PARADISO
37. Lojze Kovačič LITERATURA ALI ŽIVLJENJE
38. Henry Miller KNJIGE V MOJEM ŽIVLJENJU
39. Aleš Čar PAŠJI TANGO
40. CD NA LADJI BELETRINA
41. CD Dane Zajc, Janez Škof OGENJ V USTIH
42. Peter Semolič KROGI NA VODI
43. Janice Galloway DIHATI MORAŠ, TO JE VSA SKRIVNOST
44. Maja Novak MAČJA KUGA
45. Miha Mazzini TELESNI ČUVAJ
46. Esad Babačić KITI SE NE NAPIHUJEJO
47. Mate Dolenc MORJE V ČASU MRKA
48. M. Donhauser, L. Greenlaw, A. Ristović MERIDIANI
49. Andrej Blatnik ZAKON ŽELJE
50. Jani Virk SMEH ZA LESENO PREGRADO
51. Lucija Stupica ČELO NA SONCU
52. Bernardo Atxaga TO NEBO
53. G. Kaiser, F.G. Lorca, S. Mrožek, J. Orton, G. Stefanovski, S. Kane DRAMATIKON 2
54. P.P. Pasolini IZREK
55. Charles Simic RAZGALJANJE TIŠINE
56. Zoran Ferić BLUES ZA GOSPO Z RDEČIMI MADEŽI
57. Blaise Cendrars PROZA TRANSSIBIRCA in druge pesmi
58. Polona Glavan NOČ V EVROPI
59. Jurij Hudolin GOVORI ŽENSKA
60. Peter Semolič VPRAŠANJA O POTI
61. Pascal Quignard TERASA V RIMU
62. Kajetan Kovič KALEJDOSKOP
63. Miha Mazzini KRALJ ROPOTAJOČIH DUHOV
64. Blaise Cendrars ZLATO in druge novele
65. W. G. Sebald IZSELJENI
66. Patrick White ZADEVATA TWYBORN
67. F. Wedekind, J. Genet, S. Šnajder, J.S. Sinisterra DRAMATIKON 3
68. Elias Canetti PLAMENICA V UŠESU
69. CD Autodafé CINEMA VOLTARE
70. Andrej Skubic FUŽINSKI BLUZ
71. Aleš Šteger PROTUBERANCE
72. Josip Osti VERONIKIN PRT
73. Dušan Čater ATA JE SPET PIJAN
74. Nina Kokelj SVILOPREJKA
75. Dumitru Țepeneag HOTEL EUROPA
76. Octavio Paz BRANJE IN ZRENJE
77. SLOVENSKA KRATKA EROTIČNA PROZA

78. Drago Jančar PRIVLAČNOST
PRAZNINE
79. Eliseo Alberto CARACOL BEACH
80. Agota Kristof ŠOLSKI ZVEZEK
81. Frida Kahlo
82. Dušan Šarotar MRTVI KOT
83. Robert Perišič VSE TE SMEŠNE
ZGODBE
84. Julio Cortázar HUDIČEVA SLINA
85. Lojze Kovačič OTROŠKE STVARI
86. Ivo Svetina OBLAK IN GORA
87. Juan Manuel de Prada PIČKE
88. Ramón Gómez de la Serna DOJKE
89. Aleš Čar V OKVARI
90. Uroš Zupan PEŠEC
91. Imre Kertész BREZUSODNOST
92. Feri Lainšček LOČIL BOM PENO OD
VALOV
93. Dušan Merc GOLO MESTO
94. F.T. Marinetti, V. Havel, D. Mamet,
B.M. Koltcs, B. Srbljanović
DRAMATIKON 4
95. Elfriede Jelinek UČITELJICA KLAVIRJA
96. Vlado Žabot SUKUB
97. Mojca Kumerdej FRAGMA
98. Zbigniew Herbert BARBAR V VRTU
Izbrani eseji
99. Andrej Brvar NAPLAVINE
100. MI SE VRNEMO ZVEČER Antologija
mlade slovenske poezije 1990-2003
101. Uroš Zupan LOKOMOTIVE
102. Lucija Stupica VETROLOV
103. Andrej E. Skubic NORIŠNICA
104. Zadie Smith BELI ZOBJE
105. ZELENI VOLK IN BAKRENI DAN
Antologija sodobne nizozemske kratke
proze
106. ZAČETEK NEČESA VELIKEGA
Nove britanske pisave
107. Dušan Jovanovič DRAME
108. Niccolò Ammaniti NI ME STRAH
109. Polona Glavan GVERILCI
110. Jesús Moncada PROTI TOKU
111. Irena Svetek OD BLIZU
112. Anton Pavlovič Čehov DAMA S
PSIČKOM
113. Andrzej Stasiuk DEVET
114. Gesualdo Bufalino GOVORICA
OKUŽEVALCA
115. Mia Couto PLAMENČEV LET
116. ARISTOKRACIJA JEZIKA IN DUHA
Antologija slovenske esejistike po drugi
svetovni vojni
117. Jonathan Franzen POPRAVKI
118. Aleš Šteger KNJIGA REČI
119. Georgi Gospodinov NARAVNI
ROMAN
120. Tomaž Šalamun SONČNI VOZ
121. Laszlo Darvasi DOBITI ŽENSKO
122. Mircea Catarescu NOSTALGIJA
123. Irvine Welsh PORNO
124. Philip Larkin VISOKA OKNA
125. Vladimir Kavčič PRIHODNOST, KI JE
NI BILO
126. W.G. Sebald AUSTERLITZ
127. Jurij Hudolin OBJESTNOST
128. Boris A. Novak OBREDI SLOVESA
129. Emil Filipčič KEOPSOVA PIRAMIDA
130. GOLO MESTO Antologija hrvaške
kratke proze
131. PAPIR IN MESO Antologija italijanske
kratke proze
132. Milan Kleč ZAKLJUČNA ŠPICA
133. Roberto Juarroz VERTIKALNA
POEZIJA
134. Milan Kundera NEVEDNOST
135. Erik Orsenna DOLGO
136. Andrej Morovič SEKS, LJUBEZEN IN
TO
137. Ingvar Ambjørnsen NA POL
PRISOTEN
138. Dušan Merc ŠESTA KNJIGA SANJ
139. Miloš Urban SEDEM CERKVA
140. Goran Samardžić GOZDNI DUH
141. Bernardo Atxaga HARMONIKARJEV
SIN
142. Enrique Vila-Matas BARTLEBY &
CO.
143. Dubravka Ugrešić KULTURA LAŽI
144. Esad Babačić DIVAN
145. Feri Lainšček MURIŠA
146. Marko Švabič VPRAŠANJE O
SUVERENOSTI NEKE BALKANSKE
DRŽAVE
147. Flannery O'Connor TEŽKO JE NAJTI
DOBREGA ČLOVEKA
148. Andrej Nikolaidis MIMESIS
149. Jaime Cabré EVNUHOVA SENCA
150. NEVIHTA SLADKIH ROŽ Antologija
slovenske poezije 20. stoletja
151. Alain Robbe-Grillet ŽALUZIJA
152. Jože Snoj GOSPA IN POLICAJ
153. Aleš Šteger BERLIN

V pripravi

Dane Zajc JAGABABA
Gašper Bivšek SKORJEVEC
Nejc Gazvoda SANJAJO TISTI, KI PREVEČ SPIJO
Gregor Srniša ZBRANE PESMI
Milan Jesih PESMI
Tomaž Šalamun SINJI STOLP
Suzana Tratnik ČESA NISEM NIKOLI RAZUMELA NA VLAKU
Miha Mazzini TRENUTKI SPOZNANJA
Marko Švabič SONCE, SONCE, SONCE
Lojze Kovačič PRIŠLEKI
SKRITO.SI
Franz Kafka IZBRANA DELA
F. M. Dostojevski IZ DNEVNIKA PISATELJA
F. M. Dostojevski NESPODOBNA ANEKDOTA
Georges Perec ŽIVLJENJE, NAVODILA ZA UPORABO
Pascal Bruckner LJUBEZEN DO BLIŽNJEGA
Thomas Bernhard STARI MOJSTRI
Michel Houellebecq MOŽNOST OTOKA
Vladimir Arsenijević IŠMAIL
Paweł Huelle DAVID WEISER
Andrzej Stasiuk POT V BABADAG
Marguerite Yourcenar ANNA, SOROR...
Sergej Donatovič Dovlatov NAŠI, NACIONALNI PARK, KOMPROMIS
Andrej Platonov MORJE MLADOSTI
Aleš Čar KO POTRKAM NA VRATA
Dušan Šarotar BILJARD V DOBRAYU

Aleš Šteger BERLIN

Knjižna zbirka BELETRINA

Glavni in odgovorni urednik zbirke
Mitja Čander

Uredniški svet zbirke
Jelka Ciglencečki, Mitja Čander, Aleš Čar, Dražen Dragojević, Ignacija Fridl,
Jurij Hudolin, Dušan Šarotar, Aleš Šteger, Gorazd Trušnovc

Jezikovni pregled
Vid Sagadin

Korekture
Jerneja Zajc, Vid Sagadin

Oblikovanje
Andreja Brulc

Oblikovalska zasnova notranjosti
Polonca Strman

Tehnični urednik
Marko Hercog

Izdajatelj
Študentska založba
Beethovnova 9/1, 1000 Ljubljana
www.studentskazalozba.si
Ustanovitelj Študentske založbe je Študentska organizacija Univerze v Ljubljani

Študentska založba

Za založbo
Igor Brlek

Izhajanje knjižne zbirke Beletrina
podpira Ministrstvo za kulturo RS

Tisk
Formatisk d.o.o.

Ljubljana 2007

